

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-
NAPOCA**

**FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ RELAȚII INTERNAȚIONALE ȘI
STUDII EUROPENE**

UNIVERSITATEA PARIS-EST

**ȘCOALA DOCTORALĂ
ORGANISATIONS, MARCHÉS, INSTITUTIONS**

**MIZA EUROPEI CENTRAL-ORIENTALE PENTRU
DIPLOMAȚIA FRANCEZĂ SUB FRANÇOIS MITTERRAND
ÎN CONTEXTUL PROBLEMEI GERMANE**

Rezumatul tezei de doctorat

**Coordonatori științifici :
Prof. Dr. MICHAEL SHAFIR
Mcf. SERGIU MISCOIU**

**DOCTORAND:
MARIUS-MIRCEA MITRACHE**

Cluj-Napoca

-2013-

Această teză a fost susținută financiar prin programul :

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
PROTECȚIEI SOCIALE ȘI
PERSOANELOR VÂRSTNICE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
CLUJ-NAPOCA

Investește în oameni!

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013

Axa prioritară: 1 „Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”

Domeniul major de intervenție: 1.5 „Programe doctorale și postdoctorale în sprijinul cercetării”

Titlul proiectului: „Studii doctorale moderne: internaționalizare și interdisciplinaritate ”

Cod Contract: POSDRU/107/1.5/S/76841

Beneficiar: Universitatea Babeș - Bolyai

CUPRINS

INTRODUCERE	6

CAPITOLUL I

1 CUM ȘI DE CE EUROPA CENTRAL-ORIENTALĂ A DEVENIT O HARTĂ MENTALĂ GEOGRAFICĂ PENTRU POLITICA EXTERNĂ FRANCEZĂ	19

1.1.Definirea conceptului de hartă mentală geografică.....	19
1.2.Formarea unui lieu de mémoire. Europa Central-Orientală între definiții și identități multiple.....	28
1.3.Hărțile și teritoriul. Începuturile unei cartografii cognitive franceze înspre Europa Central-Orientală.....	36
1.4.Motivele și manifestările interesului francez pentru Europa Central-Orientală.....	40
1.5.Franța participă la crearea noii Europe și veghează la protejarea obiectivelor sale de mediu.....	46
1.6.Rolul școlii franceze de geografie politică în crearea noii Europe Central-Orientale.....	53
1.7.Concluzii.....	58

CAPITOLUL II

2. OBIECTIVELE DE POSESIUNE ALE POLITICII EXTERNE GERMANE ÎNSPRE EUROPA CENTRAL-ORIENTALĂ	60

2.1.Europa Central-Orientală este o hartă mentală și pentru politica externă germană.....	60
2.2.Căutarea unui hinterland economic. <i>Mittleuropa</i> ca <i>Ersatz</i> pentru un imperiu colonial.....	63
2.3.Gustave Stresemann și strategia celor două fiare în foc.....	73
2.4. Konrad Adenauer și politica stimulentei economice (economic linkage) înspre Est 1956-1963.....	78
2.5. Cumpărarea reunificării germane. Ludwig Erhard și eșecul unei idei îndrăznețe.....	86
2.6.Concluzii.....	90

CAPITOLUL III

3.NAȘTEREA UNEI DIPLOMAȚII MITTERRANDIENE DE INSPIRAȚIE GAULLISTĂ.....94

3.1. A governa înseamnă a asigura.....	94
3.2.O afacere de spionaj la început de mandat. Temeri și neîncrederi americane.....	98
3.3. Prudență în fața crizei poloneze.....	101
3.4. Fricțiuni cu americani pentru gazul siberian.....	108
3.5. Mitterrand și afacerea rachetelor.....	112
3.6. Concluzii.....	119

CAPITOLUL IV

4.DIPLOMAȚIA MITTERRANDIANĂ LA SFÂRȘITUL RĂZBOIULUI RECE.....122

4.1.Necesitatea unei reîntoarceri a prezenței franceze în Europa Central-Orientală.....	122
4.2.Prudența diplomației franceze în fața problemei germane.....	126
4.3.Prima parte a strategiei sale: realizarea ancorării Germaniei federale la Comunitatea europeană.....	131
4.4 Vizita lui Mitterrand în Berlinul de Est.....	145
4.5.A doua parte a strategiei sale : proiectul de confederație paneuropeană.....	149
4.6.A face Germania să recunoască intangibilitatea frontierei Oder-Neisse.....	153
4.7. Terminarea reunificării germane și eșecul confederației.....	156
4.8. Concluzii.....	167

CAPITOLUL V

5. DECRIPTAREA DIPLOMAȚIEI LUI FRANÇOIS MITTERRAND ÎNSPRE EUROPA CENTRAL-ORIENTALĂ.....172

5.1. Rolul percepției pentru diplomația mitterrandiană.....	172
5.2. Școala de geopolitică cognitivă și modelul gaullist.....	180
5.3. Geopolitica critică, actorul colectiv și forța ideilor.....	191
5.4. Concluzii.....	200

CONCLUZII GENERALE.....203

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ.....210

Lista de tabele și figuri

1.Tablou 1.1 Diferențele dintre determinismul ratzelian și posibilismul vidalian.....	56
2.Tablou 1.4 Clasamentul ierarhic a inițiativelor de investiții (1987-1998) pe țări de origine înspre PECO-5 (Polonia, România, Ungaria, Republica cehă, Slovacia), în milioane de euro.....	167
3.Figura 1.5 Mediul psihologic, mediul operațional și procesul de luarea de decizilor de politică externă conform soților Sprout.....	181

CUVINTE CHEIE :

Europa Central-Orientală, François Mitterrand, obiective de mediu, obiective de posesiune, hartă mentală geografică, geopolitică cognitivă, geopolitică critică

Introducere

În celebra sa carte , „Istoria Războiului peloponesiac”, Tucidide a evocat printre motivele pentru care au făcut posibil conflictul dintre atenieni și spartani : „creșterea puterii ateniene și teama inspirată de aceasta spartanilor¹”. Incă din Antichitate până-n zilele noastre printre sursele oricărei politici externe găsim ideologia, spiritul de cucerire, influența opiniei publice, influența grupurilor de presiune, dar, și această *teamă*. Mai precis, termenul folosit de către Tucidide est „deos” , adică „o stare permanentă de alarmă²”, starea de alarmă pe care cu siguranță Sparta a simțit-o în fața hegemoniei Atenei. Această teamă evocată de Tucidide poate fi o motivație pentru politica externă a oricărui stat, istoria oferindu-ne numeroase exemple in acest sens. Timp de secole, Anglia (mai târziu Marea Britanie) se temea de apariția unui mare putere continentală ce ar fi putut domina Europe. Această teama este motivul pentru care Londra s-a văzut nevoiă ceea ce avea să se numească balanța de putere (*the balance of powers*), o politică ce consta practic în alierea cu a doua putere a continentului pentru a bloca hegemonia primeia. În secolul al XX-lea , în timpul Războiul Rece, teama că apariția unui guvern comunist în Vietman se va dovedi o pată de ulei care ar inflama întreaga Asie de Sud-Est vor obliga Statele Unite să concluzioneze că singura opțiune este intervenția.

Intr-adevăr, teama, acel „deos” al lui Tucidide, „starea permanentă de alarmă” este un motivator puternic în politica externă a unei țări, aducând după sine necesitatea unei reacții de apărare în fața unei amenințări percepute³. Așadar, ne-am putea întreba care sunt temerile din Franței pe scena relațiilor internaționale ? Reflexele franceze pe scena mondială sunt determinate de moștenire istorică ce însoțește această țară încă de la începuturile sale. Franța nu a avut o șansă de a Angliei a fi o insulă la adăpostul invaziilor, nici șansa Spaniei sau Italiei, de a se bucura de beneficiile unei geografii peninsulare. Dimpotrivă, Franța fiind situată la capătul vestic al continentului, încă de pe vremea dinastiei Capețienilor puterea regală a fost amenințată din interior de către puternici seniori feudali, iar din exterior de către un veritabil lanț de inamici ce-i amenințau existența . Această dublă amenințare la adresa puterii executive a condus la necesitatea unui om de stat puternic în fruntea statului precum Richelieu, Ludovic al XIV sau Napoleon. Coordonatele istorice si geografice se vor afla la

---

¹ Robert Gilpin, *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press, 1983, p. 93.

² Annette Freyberg-Inan, *What Moves Man: The Realist Theory of International Relations and Its Judgment of Human Nature*, Suny Press, 2004, p.24.

³ Richard W. Cottan, *Foreign Policy Motivation : A General Theory and a Case Study*, University of Pittsburgh Press, 1977, pp. 43-44.

temelia unei rivalități seculare dintre Franța și Sfântul Imperiu Roman condus de Casa de Habsburg, și continuată mai apoi între Franța și Imperiul German fondat de Bismarck. După anexarea Alsaciei - Lorena, o imensă prăpastie va despărți cele două popoare și țări. Diplomatul și istoricul Harold Nicolson va spune cu multă dreptate : „Ochii diplomaților francezi se vor fixa iremediabil pe linia albastră a munților Vosges (la ligne bleue des Vosges) și toate eforturile lor se vor îndreptate pentru a asigura protecția Franței în fața amenințării germane⁴”.

Într-o lucrare de pionierat intitulată „Introducere în istoria relațiilor internaționale” (scrisă în 1956 împreună cu tânărul său asistent, Jean-Baptiste Duroselle) istoricul Pierre Renouvin utilizează un nou concept în încercarea sa de a explica motivele pentru care statele iau anumite poziții diplomatice, și nu altele. Din acest punct de vedere, Renouvin va fi primul care va vorbi de existența unor „forțe profunde” ce stau la baza politicilor externe a oricărui stat. Conform lui Renouvin, politica externă a unui stat este fasonată de opt mari „forțe profunde” : factorii geografici (resurse, locație, întindere), condițiile demografice (creșterea populației și mișcările de migrație), forțele economice contradictorii (politici economice conflictuale între un stat și altele, metode agresive de expansiune, constrângerile de tip vamal), forțele economice consensuale (uniunile vamale, condominiile economice , acorduri economice internaționale), finanțele (investiții de capital, imperialismul financiar), sentimentul național și sentimentul pacifist (este interesant de observat că Renouvin face o diferență clară între cele două)⁵ .

Pentru acei analiști care știu că Mitterrand era un utilizator al raționamentelor carteziene, sursele politice sale externe nu ar trebui să fie un mister. Dar în realitate, în ceea ce privește diplomația lui Mitterrand față de Europa Central-Orientală și în fața marilor evenimente istorice de la sfârșitul anilor '80, aceasta este încă destul de greșit înțeleasă apărând multora și astăzi drept șovăitoare, contradictorie, conservatoare, timidă, în cel mai bun caz fiind catalogată drept paradoxală, dar cel mai adesea fiind considerată de neînțeles⁶. Pe scurt, un mister, la fel ca și autorul ei. Diplomația lui Mitterrand față de Europa Central-Orientală este un mister doar pentru cei cu memorie scurtă și fără o viziune a profunzimilor. În realitate, ea se înscrie perfect în tradiția trasată de Richelieu, căci resorturile ei au la bază ceea ce Tucidide enunțase cu mai mult de 2000 de ani în urmă: acel „deos”, teama, o stare de

---

⁴ Harold Nicolson, *Diplomacy*, Oxford University Press, 1960, p. 150.

⁵ Jean-Baptiste Duroselle, « Pierre Renouvin et la science politique » in *Revue française de science politique*, 1967, volume 25, numéro 3, p. 568.

⁶ Bernard Lecomte, « François Mitterrand et l'Europe de l'Est: le grand malentendu » in *Commentaire*, 1996, numéro 75, pp. 577-584.

alarmă permanentă. Pentru Mitterrand sursa aceluia deos se afla în procesul de reunificare a Germaniei care va sfârși printre a da naștere unei noi ordini europene, în care el știa foarte bine că Franța va trebui să-și regăsească locul.

François Mitterrand a iubit mult Istoria, dar și Istoria la rândul ei se pare că la iubit pe Mitterrand, pentru că poate că nu întâmplător el avea să fie guvernatorul destinului Franței la un asemenea punct de cotitură a istoriei europene. Dacă istoricul german Tilo Schabert îl numea „președintele filosof⁷”, atunci ne putem întreba care a fost răspunsul său în fața Sfinxului Istoriei în 1989? A fost el pentru sau împotriva reunificării Germaniei? De fapt, status quo-ul Războiului Rece și existența a două state germane în inima Europei a convenit perfect intereselor Franței. Scriitorul François Mauriac spunea: „Eu iubesc Germania atât de mult încât vreau să am două⁸”. O Germanie divizată a permis Franței să preia cârma Europei de Vest. Având o participare activă în procesul de integrare europeană, o relație cu Moscova, bucurându-se de o mare popularitate și printre capitalele est-europene, și de asemenea, având și o independență în cadrul NATO, Franța părea să aibă tot ceea ce este nevoie pentru a fi prima putere a Europei de Vest. Pentru a înțelege diplomația Mitterrand, ea trebuie văzută în contextul unei lumi în schimbare și a unui status quo ce este pe cale să fie modificat. Doar în această cheie putem descifra turneul său în capitalele estice (Varșovia, Praga, Budapesta, București, Sofia, Berlinul de Est), proiectul Tratatului de la Maastricht (cu ambiția sa-adoptarea unei monede unice), ratificarea tratatelor 2+4 ce vor consfinți la reunificarea Germaniei, sprijinul pe care îl va acorda lui Gorbaciov și în cele din urmă proiectul său pentru o confederație paneuropeană majoră, evocând ambiția de Charles de Gaulle de a construi Europa de la Atlantic la Urali. În acest labirint de evenimente există totuși un fir de aur al Arianei, și acela este raționamentul logic și în același timp prea visionar al lui Mitterrand cu privire la consecințele reunificării germane. Acum Mitterrand ne dezvăluie calitatea, dar în același timp și defectul său de a rezolva provocările prezentului gândindu-se la un viitor ipotetic. Cei care înțeleg totul înainte celorlalți vor întotdeauna neînțeleși de majoritatea.

Mitterrand știa foarte bine că Germania era o țară ce comporta riscuri, în primul rând pentru hegemonia franceză și apoi pentru construcția europeană, acest mare proiect european demarat după 1945. În primul rând, în ceea ce privește amenințarea la adresa hegemoniei franceze în iulie 1990, Zbigniew Brzezinski anunța: „de mai mulți ani, am știut că

---

⁷ Tilo Schabert, *Mitterrand et la réunification allemande. Une histoire secrète (1981-1995)*, Paris: Grasset, 2005. p. 25.

⁸ Claire Aslangul, « De la haine héréditaire à l'amitié indéfectible », in *Revue historique des armées*, numéro 256, 2009, lien en ligne : [<http://rha.revues.org/index6802.html>] consulté le 18 mars 2013.

sfârșitul Războiului Rece va face doi câștigători : Statele Unite ale Americii și Germania și doi perdanți : Uniunea Sovietică și Franța⁹”. În al doilea rând , în ceea ce privește noul loc în Europa acest reunificată Germania , Hans - Dietrich Genscher își amintește un schimb de replici cu Mitterrand, acesta din urmă afirmând: „Franța consideră unificarea Germaniei ca o necesitate istorică. Prin urmare, ca întotdeauna , noi suntem de partea Germaniei pe această temă.Dar domnule ministru , am o întrebare pentru dumneavoastră : ce fel de reunificare va face Germania ? Se va întoarce din nou cărările cele vechi, sau va continua parcursul european al Republicii Federale ? Dacă îmi spuneți acum că veți călca cărările cele vechi, eu vă spun că unificarea Germaniei este o necesitate istorică, și chiar și așa nu ne vom opunem . Dar răspunsul nostru va fi totuși diferit, căci noi vom reînvia vechile noastre alianțe¹⁰”.

Prin aceste două citate, putem deja indentifica cele două consecințe majore ce vor apărea pentru Franța, după reunificarea Germaniei. În primul rând , ea își va pierde poziția de lider european, devenind partenerul junior al unui nou stat de 80 de milioane de persoane, cu putere economică considerabilă . Apoi, Franța va fi obligată să-și regândească politica sa externă, îndreptându-se spre ceea ce Mitterrand numea „vechile alianțe”. In acest caz, o întrebare legitimă ce poate apărea este următoarea: ce sunt aceste alianțe vechi și unde pot fi ele localizate ?

Este vorba despre reflexul secular al Franței de a încerca să se protejeze în fața amenințării germane optând pentru o alianță cu popoarele Europei Central-Orientale asupra cărora Franța a avut întotdeauna pe lângă o considerabilă influență culturală, și legături politice foarte profunde, ce au durat din secolul al XVIII-lea până în prezent, apogeul fiind atins la Conferința de la Paris din 1919, când Franța va juca rolul de catalizator în nașterea noilor state ale acestei regiune. În contextul rivalității franco- germane, alianța Franței cu țările Europei Central-Orientale va deveni o contrapondere la hegemonia exercitată de vecinul ei de dincolo de Rin, un mijloc prin care Franța spera a încadra acest colos european considerat deosebit de periculos atât pentru propriile interese cât și stabilitatea continentală. Acesta este motivul pentru care, în procesul de luare a deciziilor în politica externă franceză (*foreign policy decision making process*) Europa Central-Orientală devine o așa-numită „hartă mentala geografică”. Această hartă mentală este întotdeauna activat de un *declanșator*, care a fost în cazul lui Mitterrand neîncrederea acestuia față de angajamentul european al

---

⁹ Frédéric Bozo, « ‘Winners’ and ‘losers’ France the United States and the End of the Cold War » in *Diplomatic History*, Vol 33, numéro 5, 2009, p. 927.

¹⁰ Quentin Peel, Michael Sturmer, « Interview with Hans-Dietrich Genscher », in *International Affairs*, vol 88, numéro 6, 2012, pp. 1215-1216.

Germaniei și dorința de ei de a reconstrui hinterlandul său economic, ceea ce se numește *Mitteleuropa* , și care-i servește drept sursă a impulsului ei hegemonic.

Pornind de la importanța acestei hărți mentale geografice care este Europa Central-Orientală, se poate înțelege mai bine întrebare directă adresată de către Mitterrand lui Genscher. În plus , președintele francez va considera că are toate motivele să fie îngrijorat în fața acestei reunificări germane, căci va dori să știe dacă această nouă Germanie își va păstra angajamentele față de Occident, dacă ea va continua să fie credincioasă promisiunilor sale de pacifism și integrare europeană. Încă de pe vremea lui Adenauer, Germania de Vest își începuse procesul de lungă durată, ce poate fi numit de ancorarea la Vest (*Westbindung*) de accesare la valorile occidentale ale democrației și a liberalism parlamentare, consolidându-și în același timp poziția în cadrul NATO . Mult timp în Occident , și în special în Franța , se credea că o eventuală reunificare (*Wiedervereinigung*) va pune în pericol angajamentele occidentale ale Republicii Federal Germane, cedând imediat după reunificare tentației unui nou *Drang nach Osten* , și în loc de opțiunea europeană, ea își va alege al ei *Sonderweg*. Acestea au fost și dilemele Mitterrand încă din 1988, pentru că știa că va fi președintele francez care va primi dificila sarcina de a gestiona aceste dificile schimbări geopolitice, ținând cont de interesele atât de interesele Franței, dar și de cele ale Europei.

Cu toate acestea trebuie spus că Mitterrand nu a fost singurul lider francez care s-a temut de întoarcerea unui colos german în inima Europei. Și de asemenea, el nu a fost primul președinte care să se fi gândit la reînnoirea vechilor alianțe cu țările din Est . Dimpotrivă , chiar și în timpul celei de-a Cincea Republici franceze, în ciuda divizării continentului în blocuri ideologice rivale, în ciuda unui Germania divizată în două, și mai ales în ciuda esențialului parteneriat franco-german, diplomația franceză a fost confruntat cu necesitatea de a-i găsi acesteia o contrapondere în Europa Central-Orientală. Toți predecesorii săi au fost animați de un oarecare sentiment de neîncredere în intențiile Republicii Federale Germane. Când vorbim de celebrul parteneriat franco-german trebuie să fie întotdeauna precauți și să nu ne încredem în clișeele jurnalistice, sau în poze zâmbitoare, pentru că adevărul este mult mai complex .

După plecarea de la putere a lui Konrad Adenauer în 1963, Charles de Gaulle deveni foarte repede dezamăgit și îngrijorat de noua echipa care ajunge la putere. Relațiile sale cu Ludwig Erhard, succesorul lui Adenauer, vor fi de o răceală neașteptată și veritabilă mezantantă cordială repede se va stabili între cele două capitale. Și nu este o coincidență faptul că de Gaulle începe tocmai acum să lucreze la proiectul său de construirea a unei Europe de la Atlantic la Urali , prin călătoriile sale mai întâi la Moscova în 1966 , apoi la

Varșovia în 1967 și în cele din urmă în 1968, la București . Când Charles de Gaulle solicită integrarea paneuropeană îndemnând la renunțarea rigidității unui status quo-ului , care împarte continentul în două , el activează de fapt această harta mentală geografică a Europei Central-Orientale, crezând că poate revigora alianțele ce au existat în perioada interbelică între Franța și aceste țări. În spatele ideii unei Europe de la Atlantic la Urali lansate de Charles de Gaulle s-a găsit necesitatea cu care s-a confruntat acesta de a găsi o alternativă la parteneriatul franco-german, consființit în 1963 prin Tratatul de la Elysée. Cu atât mai mult cu cât pentru generalul De Gaulle, Franța și Germania nu împărtășesc un destin comun împotriva Uniunii Sovietice, ci din contră ele ar trebui să formeze o comunitate de interese împotriva ambițiilor SUA¹¹. Cu toate acestea, ținând cont de contextul epocii anilor '60, adică apogeul Războiului Rece, speranțele de Gaulle vor fi dezamăgite din lipsa de rezultate practice.

Relația rece dintre De Gaulle și Erhard va fi înlocuită cu relația dezastruoasă dintre Georges Pompidou și Willy Brandt. Pentru carismaticul lider vest-german, Franța nu era decât o putere de mână a doua, el fiind ferm convins că Bonn ar trebui să vegheze la îmbunătățirea legăturilor cu cele două mari puteri ale lumii, Statele Unite și Uniunea Sovietică . În plus, el nu-și ascunde niciodată dorința de a-l vedea pe De Gaulle succedat de Alain Poher, contracandidatul lui Pompidou la funcția de președinte. La rândul său, Georges Pompidou va fi extrem de deranjat de așa-numita Ostpolitik începută de Brandt , fiind printre altele extrem de șocat de gestul Brandt de a înghenunchia cu ocazia vizitei sale la Varșovia în 1970. Între cei doi oameni de stat, ca de altfel și între cele două țări se va stabili ceea ce poate fi numită drept o „entente élémentaire¹²”. Spre deosebire de strategia de Charles de Gaulle de a revigora pe o cale directă alianțele franceze cu Europa Central-Orientală prin contact personal cu liderii est-europeni, epoca lui Pompidou va aduce o semnificativă schimbare de tactică a diplomației franceze. Într-adevăr, Quai d'Orsay va continua să lucreze la crearea unei dimensiuni paneuropene, dar diplomații francezi au înțeles că ea poate să fie atinsă doar printr-un consens la care trebuie să ajungă toți actorii statali europeni, de o parte și de alta a Cortinei de fier. Apogeul acestei ambiții, complexă urmărită de-a lungul anilor de înalții oficiali de la Quai d'Orsay va fi îşi găsi concretizarea în Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa de la Helsinki, lucrările ei începând în 1973 și încheindu-se în 1975. Noua strategie a diplomației franceze a fost aceea de a extinde dialogul între Est și Vest, în

---

¹¹ Ulrich Lappenkuper, « Les Affaires étrangères : vers une position analogue sur les questions d'intérêt commun ? » in Corine Defrance, Ulrich Pfeil (dir.), *La France, l'Allemagne, et le traité d'Elysée 1963-2013*, Paris : CNRS Editions, 2012, p. 174.

¹²*Ibidem*, p. 185.

acest fel reducând și atenuând politica orientală a Republicii Federale Germane . Pentru Franța a fost important să nu-și piardă statutul privilegiat care-l avea cu țările din Europa de Est, statut ce era serios periclitat de politica orientală a Bonnui . Într-o anumită măsură, epoca de détente ce va urma Acordurilor de la Helsinki este un răspuns la aceea Ostpolitik inițiată de către Brandt, ce va începe să fie percepută din ce în ce mai defavorabil atât de către Paris cât și de către Washington.

Pe lângă multilateralizarea relațiilor diplomatice între cele două părți ale Cortinei de fier, pe lângă începutul unei epoci de détente, Acordurile de la Helsinki vor aduce și o rezolvare definitivă a problemei a chestiunii granițelor blocului comunist, o rezolvare ce va fi înregistrată ca o recunoaștere internațională, și un mare câștig atât pentru Moscova și sateliții săi, dar și pentru Franța, deoarece diviziunea dintre cele două Germanii va recunoscută în mod oficial, fiind recunoscută oficial atât frontiera dintre cele două Germanii, dar și frontiera Oder-Neisse. În 1989, când totul s-a schimbat și când aproape totul părea posibil, reunificarea Germaniei va repune pe masă problema frontierei Oder-Neisse. In acele zile de cotitură va fi nevoie de toată influența lui Mitterrand pe lângă Helmut Kohl, care va folosi toate mijloacele diplomatice pe care Franța le avea pentru a sări în ajutorul Poloniei, pentru a se respecta ce a fost stabilit la Helsinki, în 1975, și pentru a evita în cele din urmă ceea ce Mitterrand percepea ca un posibil început al dezintegrării statale al Europei Central-Oriental, președintele francez temându-se sa nu asiste la dispariția ultimele vestigii ale acesti parti a Europei construite în 1919 , la Conferința de la Paris , după Primul Război Mondial .

Situația între Paris și Bonn se va îmbunătăți cu Giscard d'Estaing - Schmidt , care vor forma ceea ce germanii numesc " Vernunftelie aus Neigung ", adică o căsătorie de afinitate¹³ . Apropierea considerabilă între cele două țări va dau construcției europene un impuls rapid și decisiv. În ceea ce privește Europa Central-Orientală, Giscard d' Estaing va angaja Franța într-o prezență economică mai pronunțată . După relaxare ideologică , președintele francez va căuta în continuare expansiunea economică , și să încerce să înrădăcină prezența hexagonală în cadrul economiilor est-europene acordându-se o mare importanță schimburilor comerciale. Se poate observa cum, înainte de sosirea la putere a Mitterrand , Europa Centrală și de Est a rămas o harta mentală geografică pentru politica externă francez de la Charles de Gaulle la Giscard d' Estaing, mai ales în contextul divergențelor franco-germane legate de politica orientală Ostpolitik începută de Bonn. Din partea diplomației franceze putem distinge două

---

¹³*Ibidem*, p. 192. cf. Kurt Becker, « Eine Vernunftelie aus Neigung. Das Vertragswerk hat die europaeische politische Landschaft dauerschaft gepraeagt », in *Die Zeit*, le 14 janvier 1983. lien en ligne [<http://www.zeit.de/1983/03/eine-vernunftelie-aus-neigung>] consulté le 20 mars 2013

abordări diferite . În primul rând , o abordare care perspectiva teoriei relațiilor internaționale aparține paradigmei realiste. Aceasta este abordarea care descrie cel mai bine tentativa lui Charles de Gaulle de a găsi la Varsovia și București o *alliance de revers* ca alternativă la un parteneriat franco-german considerat de el ca un eșec după sosirea lui Erhard la putere. Fundamental ostil unei viziuni idealiste a relațiilor internaționale, Charles de Gaulle încercat să pună bazele unei așa numite „Europe a Statelor-Națiune” fiind împotriva oricărei construcții supranationale. Simboluri ale viziunii sale sunt și gestul său de a retrage Franța din comandamentul integrat al NATO pentru a conserva mai bine independența militară a țării.

A doua abordare, cea utilizată de Georges Pompidou și Valéry Giscard d'Estaing , se înscrie mai degrabă în paradigmei constructiviste . Abandonând ideea unei *alliance de revers*, prin intermediul relațiilor exclusiv bilaterale, după modelul lui De Gaulle, diplomația franceză va încerca a încadra Ostpolitik-ul de la Bonn prin extinderea cadrului de dialog Est-Vest prin intermediul Conferința pentru Securitate și cooperare în Europa, utilizând diplomația multilaterală . Acordurile de la Helsinki vor fi o sabie cu două tăișuri . În primul rând , ele vor recunoaște inviolabilitatea frontierelor europene de după cel de-al Doilea Război Mondial, inclusiv frontiera ce diviza celor două Germanii . În al doilea rând, climatul de destindere ideologică ce se va instala între cele două blocuri și părți ale Europei, îi vor răpi Republicii Federale Germane din avântul politic sale orientate în Europa de Est, și îi va permite Franței să-și crească prezența economică și influența printre statele din blocul est-european. În plus, Acordurile din 1975 vor contribui la crearea de norme, valori, și în cele din urmă vor duce la un *modus vivendi* între cele două blocuri care păreau încrămenite într-un antagonism fix.

Așadar ne putem întreba dacă politica externă a lui Mitterrand se înscrie mai degrabă în paradigma constructivistă sau cea realistă ? Răspunsul la această întrebare a suscitat o mulțime de neînțelegere pentru istoricii și analiștii care s-au axat doar pe unele dintre caracteristicile ale politicii externe a lui Mitterrand și au neglijat o privire de ansamblu.

Scopul cercetării noastre este de a indica resorturile și forma de manifestare a politicii externe a lui Francois Mitterrand față de Europa Central-Orientală pornind de la miza care aceasta a devenit în contextul reunificării germane. Pentru politica externă a lui François Mitterrand, Europa Central-Orientală, care redevine o harta mentala geografică în problema reunificării Germaniei , diplomația mitterrandiană fiind de fapt la răscruce de drumuri, la intersecția dintre abordarea gaullistă , realistă și cea promovată anterior de Pompidou și Giscard d'Estaing , adică abordarea constructivistă. Numai printr-un filtru de o analiză realist

constructivistă putem înțelege motivațiile și etape politicii sale externe privind reunificarea Germaniei , integrarea europeană (Congresul de la Strasbourg din 1989) și în cele din urmă proiectul său de confederația paneuropeană.

Firul de aur al Arianei pe care am menționat la început este o împletitură făcută din două fire diferite, realismul și constructivismul. Doar așa putem înțelege viziunea post-1989 a lui Mitterrand, dorința sa de accelerare a integrării europene, necesitatea creării unui cadru pentru reunificarea pașnică a Germaniei, și ancorarea ei în valorile occidentale, evitarea dezintegrarea Europei Centrale și de Est, atât de slăbită după prăbușirea comunismului, și atât de vulnerabilă în fața naționalismelor renăscânde și , desigur, necesitatea de a găsi un loc nou în ordinea europeană și pentru Uniunea Sovietică. Într-adevăr , între proiectul lui Mitterrand de confederație și conceptul „casei comune europene” al lui Gorbaciov au existat multe similitudini , ceea ce explică și relația lor în anii 1989-1991¹⁴ .

Pentru o tranziție de succes spre o nouă ordine europeană în care Franța ar putea găsi un rol principal , Mitterrand știa că trebuie să cauta o *alliance de revers* cu aceste țări proaspăt ieșite din comunism și, în același timp, înrădăcinată în valorile Occidentului, democrația, statul de drept, libertatea prin intermediul proiectului său de confederație paneuropeană.

Strategia lui Mitterrand a constat în a combina o prezență franceză prin intermediul tratatelor bilaterale cu țările est-europene, cu crearea unui cadru mai larg pentru dialogul Est-Vest pentru a preveni dezintegrarea acestei regiunii, dar și compromiterea politică a Comunității europene.

Metodologia de lucru

Ne propunem o abordare atât descriptivă cât și analitică, folosind metode cantitative, metode calitative, și analiza discursului, toate menite a ne ajuta să înțelegem relevanța geopolitică a diplomației lui Mitterrand, să înțelegem importanța evenimentelor istorice cu care el s-a confruntat, și în cele din urmă să descifrăm prin intermediul psihologie cognitive resorturile profunde și raționamentele diplomației Mitterrand în Europa Central-Orientală, în contextul chestiunii germane.

---

¹⁴ Cf. Julie M. Newton, « Gorbachev, Mitterrand, and the Emergence of the Post-Cold War Order in Europe » in *Europe-Asia Studies, Special Issue: Perestroika: A Reassessment*, vol. 65, număr 2, 2013, pp. 290-320.

- 1 . Metode cantitative - prin utilizarea unei bibliografii extinse consultate în primul rând la Paris , cu precădere la Biblioteca Națională Franceză – „François Mitterrand” și biblioteca de Institutul de Științe Politice (Sciences Po) și în al doilea rând , la Viena , la Biblioteca Universității din Viena
- 2 . Metode calitative - utilizarea surselor găsite pentru diferitele nișe ale cercetare noastre : clarificarea identității Europei Centrale și de Est prin intermediul diferitelor sale definiții, o analiză a rivalităților geopolitice franco-germane în jurul acestei regiune , rolul psihologiei cognitive în procesul de luare a deciziilor, dar și cronologia evenimentelor istorice
- 3 . Analiza discursului - a fost utilizat analiza discursului , în cazul de actorilor politici cu rol de decizie (decision-makers), de exemplu François Mitterrand și Charles de Gaulle , dar și, în cazul actorilor colectivi , cum ar fi de exemplu celulele diplomatice din cadrul Quai d’Orsay , precum grupul Andréani, activ în cadrul lucrărilor Conferinței pentru Securitate și Cooperare Europeană și precum grupul Musitelli, al cărui scop a fost pentru promovarea proiectului de confederație paneuropeană propus de Mitterrand.

Structura de cercetare

Capitolul I - Cum și de ce Europa Central-Orientală a devenit o hartă mentală geografică pentru politica externă franceză ?

În primul capitol ne propunem să definim noțiunile de *cartografiere cognitivă* și de *hartă mentală geografică*, accentuând importanța lor pentru procesul de luare a politicii externe decizie . În al doilea rând, vom analiza distincția făcută de Arnold Wolfers privind obiectivele politicii externe a unui stat , care după clasificarea acestuia se pot împărți în obiective de mediu (*buts de milieu* în franceză, *milieu goals* în engleză)sau obiective de posesiune (*buts de possessions* în franceză, *possession goals* în engleză). Pe baza acestor concepte , vom încerca să oferim o definiție, dar și să găsim o locație a acestei Europe Central-Orientale, pornind de la identitățile multiple pe care această regiune le-a avut de-a lungul istoriei. Pe parcursul acestui capitol vom arăta modul în care această regiune, Europa Central-Orientală, a devenit o harta mentala geografică pentru obiective de mediu ale politici externe franceze, în urma unui lung proces de cartografiere cognitive care a fost declanșat de rivalitate franco-germană.

Capitolul II – Obiectivele de posesiune ale politicii externe germane față de Europa Central-Orientală. Utilizarea economiei ca o armă politică

În acest al doilea capitol ne-am propus pentru a arăta modul în care regiunea Europei Central-Orientale este o harta mentală geografică pentru politica externă germană . Spre deosebire de abordarea franceză, Germania este legată de această regiune prin obiectivele sale de posesiune, atât posesie teritorială, dar și economică. Văzând această regiunii a Europei Central-Orientale ca un hinterlandul pentru prosperitatea sa economică, Germania a căutat mereu crearea unei anumite sfere de influență, în scopul de a-și hrăni ambițiile sale hegemonice . În urma diferitelor pierderilor teritoriale atât după Primul Război Mondial cât și după al Doilea Război Mondial, politicii externe germane nu i-a rămas nimic altceva de făcut de a stabili o politică orientală (Ostpolitik) al cărei scop va fi rezolvarea contencioselor sale teritoriale, dar și într-o oarecare măsură refacere sferei sale de influență . În ciuda diferite modificări ale regimului, o constantă a acestei politici orientale a fost utilizarea forței economice ca o armă politică pentru realizarea obiectivelor sale de posesiune.

Capitolul III – Nașterea unei diplomații mitterrandienne de inspirație gaullistă

Victoria prezidențială a lui François Mitterrand a marcat începutul unei noi ere. În timp ce pentru politica internă franceză această alternanță va aduce numeroase schimbări, în ceea ce privește politica externă a noului președinte socialist aceasta dă dovadă de multă precauție. În primul rând, pentru că Mitterrand este obligat să-și arate loialitatea față de aliații săi occidentali și în același să se impună în pretențiilor sovieticilor, în special în contextul amplasării rachetelor SS20. În al doilea rând , precum Charles de Gaulle înainte sa, el se vede obligat să facă tot posibilul pentru a evita o posibilă neutralizare a Germaniei de Vest, dar în același timp odată pericolul îndepărtat, în cea mai pură tradiție gaullistă, Mitterrand optează pentru o politică de echilibrare și se grăbește să reînnoiască relațiile diplomatice cu statele Europei Central-Orientale, demonstrând astfel independența țării sale în a alege singură aliații în ciuda existenței a două blocuri ideologice antagoniste.

Capitolul IV – Diplomația lui Mitterrand în timpul sfârșitului Războiului Rece

La sfârșitul anilor '80, îngrijorat de accelerația evenimentelor care vor duce la reunificarea Germaniei, în buna tradiție gaullistă, Mitterrand începe un turneu al țărilor din Europa Central-Orientală, pe de-o parte pentru a promova o prezență franceză, din ce în ce mai depășită de către cea a Republicii Federale Germane, și pe de altă parte pentru a-și manifesta sprijinul său pentru liderii reformisti ai acestei regiuni. Dar, având în vedere rapiditate cu care schimbările se produc, abordarea diplomatică după model gaullist nu-i mai servește scopurilor sale. Astfel Mitterrand este forțat să-și imagineze un posibil nou sistem european suficient de solid pentru a putea suporta o posibilă reunificarea germană. De acum înainte, unul din scopurile diplomației lui Mitterrand va fi acela de a gestiona această reunificare și de a veghea ca ea să aibă loc într-un mod pașnic și democratic pentru a evita un colaps al construcției europene, dar în același timp și pentru a preveni un eventual *Drang nach Osten* din partea unei Germanii reîntregite și dornice a reconstrui sfera sa de influență în Europa Central-Orientală. Pentru a evita o astfel de catastrofă, Mitterrand pune în aplicare o strategie diferită de cea anterioară, această având are două părți. Prima parte constă în ancorarea Germaniei în construcția europeană, cerând în schimbul recunoașterii și acceptării acestei reunificări, sacrificarea monedei sale, marca germană și luare unui angajament german privind aprofundarea comunității europene. Iar partea a doua a strategiei sale constă în încadrarea (*l'encadrement*) reunificării germane într-o confederație paneuropeană, cu scopul nedeclarat de a diminua influența germană în Europa Central-Orientală.

Capitolul V -Decriptarea diplomației lui François Mitterrand înspre Europa Central-Orientală

Acest capitol este dedicat descifrării izvoarelor gândirii diplomatice a lui Mitterrand în ceea ce privește Europei Central-Orientale, în contextul dinamici relațiilor franco - germane, aceasta fiind o regiune-cheie obiectivele de mediu (*milieu gols, buts de milieu*) ale Franței. Folosind concepte care aparțin psihologiei cognitive, vom încerca să arătăm cum această abordare a lui Mitterrand este viciată de un proces de cartografiere cognitive eronată. Prima greșală vine de la percepția eronată pe care el și-o face cu privire la regiune. Plecând de la această percepție eronată, distorsionată, Mitterrand își stabilește o serie de obiective pe care nu poate să le ducă până la capăt prin intermediul mijloacelor pe care el are de gând să le folosească. Această abordare mai deosebită a diplomației lui Mitterrand se află de fapt la

intersecția a două mari școli de gândire. Pe de o parte avem ceea ce se numește școala geopoliticii cognitive (*Cognitive Geopolitics*), care pune accentul numai pe decident și pe reacțiile sale la diferitele percepții pe care le înregistrează, prin grila de lectură a acestei școli de gândire a geopoliticii cognitive noi putem să identificăm elementele gaulliste ale diplomației lui Mitterrand. Pe de altă parte avem ceea ce se numește școala geopoliticii critice (*Critical Geopolitics*), care pune accentul pe actor colectiv, pe importanța de intersubiectivității, subliniind rolul agenției umane, și influența pe care o are discursul normativ . Astfel , vom concluziona că după o primă greșală a lui Mitterrand de a-și face o percepție eronată asupra regiunii Europei Central-Orientale, președintele francez continuă seria greșelilor încercând să-și îndeplinească obiectivele de geopolitică critică pe care încearcă să le realizeze prin intermediul unor mijloace de inspirație gaullistă, care aparțin de fapt geopoliticii cognitive.

CAPITOLUL I - Cum și de ce Europa Central-Orientală a devenit o hartă mentală geografică pentru politica externă franceză ?

Printre cele mai devastatoare consecințe ale celui de-al Doilea Război Mondial putem include în afară țărilor devastate de război, sau a distrugerilor economice , sau a teribilelor pierderi de vieți omenești , și a împărțirii lumii în două blocuri rivale , antagoniste, cu ochii pe unul pe altul , mereu încercând să găsească punctele slabe , limitele și mai intențiile celuilalt . Războiul Rece a fost o lume ciudată, o lume a frontierelor închise și blocată de neliniștile decidenților politici atât dintr-o tabără cât și dintr-alta. Sursele acestor neliniști sunt multiple . Fie ca este vorba de conflictul ideologic, sau redeschiderea iminentă a ostilităților abia închise, sau de psihoza unui război nuclear de exterminare, aceste temeri au făcut ca frontierele din timpul Războiului Rece să fie înghețate. În aceste condiții, cele două blocuri rivale, pentru a se cunoaște reciproc, trebuiau să ne imagineze unul pe celălalt. Nu este întâmplător că în contextul Războiului Rece¹⁵, noțiuni precum „hartă mentală” sau „hartă cognitivă” au apărut în mediul academic american, ele fiind la intersecția dintre psihologie și geografie . Puternic influențat de psihologia Gestalt, termenul de *hartă cognitivă* va fi preluat de studiile behavioriste din anii 60 și 70 pentru a fi mai apoi utilizat în domenii precum

---

¹⁵ Cf. Dr. Casey Steven, Jonathan Wright (dir.), *Mental Maps in the Early Cold War Era, 1945-1968*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011, 327 p.

științele politice , sociologia și antropologia¹⁶ , și în cele din urmă în analiza de politica externă (în limba engleză, *foreign policy analysis* sau FPA) .

Pentru că este folosit în atât de multe domenii de cercetare , există tentația de a oferi acestui termen mai multe definiții în contexte diferite, în funcție de numeroasele scopuri în care aceste este utilizat. Una dintre definițiile cele mai exacte și obiective este că ceea ce ne spune că „o hartă cognitivă este un construct mental pe care-l folosim pentru a înțelege și a cunoaște mediul înconjurător ... Cu toate acestea, hărțile cognitive nu sunt doar un set de structuri spațiale mentale indicând poziții relative, ele conțin valori și semnificații¹⁷”.

O definiție mai complexă este cea care pune accentul pe importanța unei astfel de „hartă” pentru un politician , explicându-ne faptul că „o hartă cognitivă utilizează un set specific de credințe și interdependențele lor așa cum există ele în mintea de factorul de decizie privind anumite aspecte ale mediului¹⁸”. Acest set specific de convingeri cu privire la anumite aspecte ale mediului sunt formate printr-un proces numit „cartografiere cognitivă”. Conform definițiilor lui Roger Downs și David Stea :

„Individul primește informații de la o sursă complexă, nesigură, schimbătoare și imprevizibilă, printr-o serie de modalități senzoriale imperfecte de operare, pe diferite intervale de timp și perioadele de timp . Tinând cont de diversitate informațiilor pe care le primește, individul (receptorul) trebuie să utilizeze informațiile agregate pentru a-și forma o imagine completă asupra mediului . Acest proces achiziție , contopire și depozitarea a acestor informații se numește cartografierea cognitivă , iar produsul acestui proces , poate fi considerat ca o hartă cognitivă ... Pornind de la o hartă cognitivă , individul poate pune bazele unei strategii comportamentale într-un anumit mediu. Considerăm cartografierea cognitive ca un element fundamental în adaptarea omului, și harta cognitivă ca un element necesar atât pentru comportamentul uman în mediul cotidian, cât și pentru însăși supraviețuire a omului¹⁹”.

---

¹⁶ Cf. Les Roberts (dir.), *Mapping Cultures : Place, Practices, Performance*, Basingstoke :Palgrave Macmillan, 2012, 296 p.

¹⁷ Robert M. Kitchin, « Cognitive Maps: What Are They and Why Study Them? » in *Journal of Environmental Psychology*, vol 14, număr 1, 1994, p. 2.

¹⁸ Jerel A. Rosati, « A Cognitive Approach to the Study of Foreign Policy » in in *Foreign Policy Analysis: Continuity and Change in the Second Generation*, Laura Neack, Patrick J. Haney, and Jeanne A.K. Key(dir.), Englewood Cliffs, N.J. : Prentice Hall, 1995, pp. 56-57.

¹⁹ Roger M. Downs, David Stea, « Cognitive Maps and Spatial Behaviour : Process and Products », 1973, in Martin Dodge, Rob Kitchin, Chris Perkins, (dir.) in *The Map Reader : Theories of Mapping Practice and Cartographic Representation*, John Wiley and Sons, 2011, p. 313.

Există o anumită sinonimie între hartă cognitivă și harta mentală , și simplificând datele putem utiliza formula „hartă mentală = percepție + imaginație²⁰”. Conceptul de hartă mentală va fi recuperat de către o ramură a științelor politice , și anume ramura care se ocupă de analizei politicii externe (*foreign policy analysis*) , de studiul de relațiilor internaționale, conceptul de hartă mentală geografică (*Geographical Mental Map*) fiind utilizat pentru prima oară de Alan Henrikson într-un articol—pionier publicat în 1981 și intitulat *The Geographical Mental Maps of American Foreign Policy Makers*. În primul rând , Henrikson definește hărțile mentale geografice ca „ o structură ordonată, dar în continuă adaptare intelectului – fiind percepută alternativ ca un proces- prin care o persoană achiziționează, codifică, înmagazinează, își reamintește, reorganizează și aplică în gândire sau acțiune, informațiile dobândite despre mediu său încojurător, fie parțial sau în totalitatea sa²¹”.

Cu alte cuvinte Henrikson ne dezvăluie dubla dimensiune a unei hărți mentale, mai întâi cea psihologică, și apoi cea geografică, geopolitică. Imediat apoi Henrikson introduce un element esențial pentru înțelegerea unei hărți mentale, afirmând că este provocată sau indusă printr-o acțiunea de declanșare, ca urmare a unui *declanșator*. În propriile sale cuvinte :

„Hărțile mentale, care sunt precum echivalentele psihologice ale modelelor de sinapse din masa celulară a creierului, sunt adesea latente. Ele pot fi considerate ca declanșate când o persoană ia o decizie spațială, adică atunci când un individ este obligat să aleagă printre numeroase mișcări alternative într-un anumit spațiu²²”.

O hartă mentală nu este doar o înregistrare cognitivă a senzațiilor și a experiențelor noastre trecute sau prezente, un simplu colaj produs de creierul nostru în funcție de filtrul sensibilității fiecăruia dintre noi. Pentru Henrikson , hărți mentale geografice sunt :

„Sisteme de orientare, mai mult sau mai puțin specifice, și nu sunt doar o simplă rememorarea a unui anumit loc. Ele nu trebuie limitate la situații direct percepute, nici la locuri care au fost la un moment dat percepute. Din contră, hărțile mentale ne oferă indicații

---

²⁰ Sandra Breux, Min Reuchamps, « Introduction » in Sandra Breux, Min Reuchamps, Hugo Loiseau (dir.) *Carte mentale et science politique, Regards et perspectives critiques sur l'emploi d'un outil prometteur*, Bruxelles: Peter Lang, 2011, p. 10.

²¹ Alan K. Henrikson, « The Geographical 'Mental Maps' of American Foreign Policy Makers » in *International Political Science Association*, vol. 1, numéro 4, 1980, p. 498.

²² *Ibidem*, p. 498.

în anumite situații noi ce pot fi comparate cu altele din trecut. Hărțile mentale nu sunt simple memorări ale unei experiențe trecute, ele sunt anticipări ale acestuia²³”.

Așadar, Alan Henrikson ne oferă două noi elemente ce pot fi alăturate definiției inițiale ale hărților mentale. Așa cum am văzut, conform acestuia, o hartă mentală are un declanșator și reușește să joace un rol de anticipare plecând din experiențe trecute. Acest anticipare pleacă de la noțiunea de mediu înconjurător, adică spațiul geografic ce servește drept bază a procesului de cartografie cognitivă. Așa cum Colin Flint ne explică : „*Geopolitica creează imagini, ea atâta în teorie cât și practică clasificând porțiuni de teritoriu și mase de oameni²⁴”.*

Astfel, aflăm că hărțile mentale geografice „*sunt utile pentru conștientizare, unor imagini, informații, impresii și credințe ale unor indivizii sau a unor grupuri raportate la diferite aspecte elementare, structurale, functionale, și simbolice ale mediilor fizice, sociale, culturale, economice, și politice, fie ele reale sau imaginare²⁵”.*

Acest mediu fie el real sau imaginar, ale cărui valențe le-am enumerate mai sus (fizice, sociale, structurale, etc) este inclus în coordonatele unor parametri geografici. Acesta este și cazul Europei Central-Orientale, o regiune care devine o hartă geografică mentală, în același timp reală, dar și imaginară, un spațiu geografic supus unui proces de obiectivizare cognitivă, de reificare din parte celor care privesc înspre el. Trebuie remarcat faptul că această hartă cognitivă a Europei Central-Orientale nu este una perfectă sau lipsită de judecări eronate. Dimpotrivă, eroarea este mai mult decât probabil pentru că e drept că o hartă mentală „*se sprijină pe informații cu un grad de adevăr și validitate, dar în același timp ea se sprijină și pe impresii venite din premise parțiale, incomplete sau intenționat înșelătoare²⁶”.*

Dar asta nu înseamnă că harta mentală nu este folosită, în ciuda imperfecțiunilor sale. Mai mult decât atât, este imposibil de a lucra fără ea, mai ales în domeniul complex de luare a deciziilor în politica externă. În ciuda imperfecțiunilor pe care-l presupune acest proces de cartografiere cognitive, este necesară utilizarea de o hartă mentală geografică pentru un decident de politică externă. Oricărui om, fie el politician sau nu, îi este imposibil să

---

²³ *Ibidem*, p. 500.

²⁴ Colin Flint, *Introduction to Geopolitics*, London: Routledge, 2006, p. 13.

²⁵ Luis de Vinha, « Assessing the Conceptual Goodness of Geographic Mental Maps for Foreign Policy Analysis » in *Romanian Review of Political Geography*, 2011, numărul 2, p. 137. apud G. Moore and R. Golledge, « Environmental Knowing: Theories and Concepts » in G. Moore, R. Golledge, (dir.) *Environmental Knowing: Theories, Research and Methodes*, Stroudsburg, Pennsylvania: Dowden, Hutchinson and Ross, 1976, p. 5.

²⁶ *Ibidem*, p. 137. apud Moore and Golledge, *op.cit.*, p. 5.

cuprindă complexitatea acestei lumii, de aici derivând necesitatea de a utiliza o „construcție cognitivă spațială²⁷”.

După cum explică Henrikson , „deciziile care conduc la acțiuni politice sunt luate în lumea amorfă , și nuanțată a hărților mentale²⁸” care devin un sistem de referință în luarea deciziilor în politica externă . Ceea ce este fundamental în acest sistem este modul în care decidentul își imaginează mediul înconjurător , și nu neaparat așa cum este el de fapt ²⁹. Astfel într-un fel ne întoarcem la formula reprezentare = percepție + imaginație . Importanța acestor hărți mentale geografice este legată de faptul că ele oferă decidentului de politică externă informații despre spațiul geografic unde vor fi implementate deciziile sale. Aceasta este natura sistemului internațional care necesită utilizarea unei hărți mentale geografice.

Fără existența lor sau fără utilizarea lor în procesul de luare a deciziilor , decidentul s-ar găsi într-o situație de confuzie și incoerență.

Pe scurt, pentru a rezuma, o hartă mentală geografică este rezultatul unui proces de cartografie cognitivă, ca urmare a acțiunii unui declanșator, ea fiind necesară pentru înțelegerea, informarea, și orientarea în cadrul sistemului internațional, dar și pentru anticiparea evenimentelor, harta mentală fiind folosit de decidentul politic ca sursă, dar și teren pentru implementare politicii sale externe.

Așa cum vom analiza în următoarele capitole, regiunea Europei Central-Orientale va deveni o hartă mentală pentru politica externă a președintelui François Mitterrand la sfârșitul anilor '80 și începutul anilor '90. Evenimentul declanșator al acestei hărți mentale latente este reunificarea Germaniei, care va amplifica convingerile lui Mitterrand cu privire la necesitatea unei reîntoarceri ale influenței franceze în această regiune pentru a nu lăsa să se refacă vechea sferă de influență germană în această, considerând că este în interesul Europei , dar și al Franței ca acest lucru să nu se întâmple. Hegemonia a unui nou stat german cu 80 de milioane de persoane, un stat ar putea fi tentat să renunțe la angajamentele sale europene, și ar dori să a reveni la tropismul său spre Est, *Drang nach Osten*, compromițând astfel procesul de integrare europeană început după al Doilea Război Mondial lume, și ducând în cele din urmă la izolarea Franței, ispiira multe temeri la Paris

---

²⁷ *Idem*, «Acquiring Geographic Knowledge in International Politics » in *Universitas: Relações Internacionais*, Vol. 8, número 2, 2010, p. 5.

²⁸ Alan Henrikson, *op.cit.*, p. 497.

²⁹ Luis de Vinha, *op.cit.*, p. 138 apud Margaret Sprout, Harold Sprout, « Geography and International Politics in an Era of Revolutionary Change » in *Journal of Conflict Resolution*, vol. 4, número 1, 1960, p .147.

Se poate observa tradiția conform căreia această regiune a Europei Central-Orientale să fie pentru Franța o hartă mentală geografică, tradiție ce derivă din necesitatea franceză de a-și găsi aliați în cadrul rivalității sale seculare cu Germania. Dar, ceea ce este interesant de remarcat este faptul că și pentru Germania Europa Central-Orientală este o hartă mentală geografică pentru politica sa externă, așa cum vom vedea în capitolul doi. Această dublă ipostază de hartă mentală geografică a acestei regiuni derivă din faptul că Franța are „obiective de mediu”, în timp ce Germania are "obiective de posesiune" în Europa Central-Orientală. Potrivit lui Arnold Wolfers, ceea ce el numeste "obiective de mediu" sunt obiective indirecte, mai degrabă abstracte ce provin din încercarea de a îmbunătăți ordinea internațională și a interacțiunile ce au loc între state³⁰. Or Franța întotdeauna a căutat să pună bazele unui sistem european care să înfrâneze ambițiile hegemonice ale Germaniei, Europa Central-Orientală jucând rol de contrapondere în strategiile sale geopolitice.

În schimb, „obiective de posesiune” sunt obiective directe și practice, obiective de competitivitate pe care le au unele state care văd în îndeplinirea lor o condiție esențială pentru bunăstarea lor politică și mai ales economică. Istoricul Jean-Baptiste Duroselle ne explică clasificare făcută de Arnold Wolfers precizând totodată că „obiectivele de posesiune” au tendința de a dobândi ceva (un teritoriu, un beneficiu economic sau moral). „Obiectivele de mediu” visează modelarea comunității internaționale dincolo de frontierele unui singur stat³¹.

În capitolele următoare, vom vedea cum această dualitate a determinat strategia angajați de către François Mitterrand pentru Europa Centrală și de Est, hartă mentală geografică atât pentru Franța, cât și pentru Germania. Dar mai întâi, trebuie să încercăm să identificăm și să localizeze Europa Centrală și de Est, zona de multiple și identități paradoxale, contururi neclare și frontiere în perpetuă schimbare.

---

³⁰ Mark Gilbert, « The Astuteness and Anxieties of a Second-Rank Power » in Robin Tiersky, John Van Oudenaren (dir.) *European Foreign Policies: Does Europe Still Matter?*, Plymouth : Rowman & Littlefield, 2010, p. 245.

³¹ Jean-Baptiste Duroselle, « Théorie des relations internationales : un livre d'Arnold Wolfers » in *Revue française de science politique*, Vol. 13, Numéro 1, 1963, p. 188.

Să vorbești despre Europa Central-Orientală este mereu o întreprindere complicată și delicată, în primul rând din cauza sensurilor diferite pe care această expresie le poate lua, în al doilea rând din cauza dificultății de a localiza cu precizie din punct de vedere geografic această regiune și în al treilea rând din cauza a moșteniri istorice controversate ce însoțeste acest termen. De fapt, Europa Central-Orientală este în primul rând mai degrabă un termen istoric, și mai apoi un termen ce desemnează un spațiu geografic, așa cum foarte bine a arătat în 1983, scriitorul ceh, exilat la Paris, Milan Kundera. Într-un interviu pentru revista *Le Débat* în septembrie 1983, intitulat "Un Occident kidnappé" și retipărit în următorul an, în *New York Times* (1984), sub titlul „Tragedia Europei Centrale”, Kundera a afirmat fapt pe un ton trist faptul că Europa Centrală este de fapt un „Occident răpit”, care este „din punct de vedere geografic în centru, dar cultural la Vest, dar politic la Estul Europei³²” oferind și o definiție personală prin care explica :

„Europa Centrală nu este o regiune, ci mai degrabă o cultură sau un destin. Granițele sale sunt imaginare și trebuie să fie trasate și retrasate pornind de la fiecare schimbare istorică... ceea ce definește așadar ansamblul central-european nu sunt frontierele care sunt mereu schimbătoare, mereu impuse de invazii, de cuceriri și ocupații, ci mai degrabă marile evenimente comune care au regrupat mereu popoarele acestei regiuni în frontiere imaginare și mereu schimbătoare, în interiorul cărora există aceeași memorie, experiență, și comunitate tradițională. Europa Centrală este căminul micilor națiuni care au propria lor viziune despre lume pornind de la o viziune de o profundă neîncredere față de Istorie...această zeiță a lui Marx și Hegel, această încarnare a Rațiunii care ne judecă și care ne arbitrează și care este la urma urmei Istoria Invingătorilor. Or popoarele central europene nu sunt popoare de învingători³³.”

Totuși se ridică întrebarea : termenul Europa Centrală este sinonim cu cel de Mitteleuropa ? Si atunci care este diferența dintre Mitteleuropa și Zentraleuropa și când ar trebui să folosim termenul de " Europa de Est " ? Așa cum am mai afirmat aceasta regiune aflată la zona de întâlnire a unor imperii multinaționale nu este o realitate geografică bine definită . Termenul de Mitteleuropa este mai degrabă legat de tendințele expansioniste

---

³² Jacques Rupnik, « L'Europe de l'Est, entre élargissement et protectorat », in Elie Barnavi, Paul Gossens(dir.) *Les frontières de l'Europe*, Bruxelles : Editions De Boeck et Larcier, 2001, p. 211.

³³ Milan Kundera, « Un Occident kidnappé ou la tragédie l'Europe centrale », in *Le Débat*, numéro 27, 1983, pp. 8-9.

germane și de sferă de influență politică și economică pe care aceasta a urmărit să și-o construiască în aceasta regiune. Pentru a evita conotația ei negativă, istorici contemporani au tendința de a folosi termeni *Zentraleuropa* sau *Ostmitteleuropa*, care sunt golate de conotații negative ale trecutului și lingvistic sunt mai aproape de termenul englezesc *East Central Europe*. Așa cum ne explică istoricul polonez Krzysztof Pomian :

„Termenul de Mitteleuropa are pentru o ureche central-europeană o conotație negativă pentru că este adesea asociat cu o Europă Centrală germană, chiar dacă nu germană în termeni etnico-culturali, ci mai degrabă germană din punct de vedere economic. Din acest punct de vedere Mitteleuropa a jucat rolul unui hinterland necesar economiei germane. De asemenea, termenul nu e deloc agreabil pentru oricine cu o memorie istorică. Nu vreau să-l prezint pe Naumann drept inspiratorul politici guvernatorului Franck, dar trebuie spus ca ideile acestuia au fost puse în aplicare de naziști în maniera pe care o știm cu toții³⁴.”

Acest interes german pentru Europa Central-Orientală s-a manifestat încă din secolul XIV prin penetrarea economică și religioasă ce avea să deschide calea în secolele XVIII și XIX pentru ceea ce s-a numit *Drang nach Osten*. Într-o oarecare măsură, viziunea lui Friedrich Naumann (personajul evocat de Pomian care astăzi este recuperat de FDP, partidul liberal german, căci fundația sa culturală poartă numele de Friedrich Naumann Stiftung) va fi mai degrabă o sistematizare a mai multor viziuni și percepții germane înspre această regiune și chiar un soi de foaie de parcurs pentru crearea unui imperiu informal de dominație economică. Pentru a înțelege dinamica relațiilor dintre Franța și Europa Centrală și de Est începând din doua jumătate a secolului al XIX-lea și până la primul război mondial , trebuie să facem trei distincții clare între a) influența franceză culturală , b) acțiuni politice și c) interes științific .

Trebuie spus că interesul politico-diplomatic al Franței înspre această regiune a început să se manifeste undeva în a doua parte a Primului Război Mondial, perioada 1917-1918 fiind decisivă din acest punct de vedere. La începutul războiului în 1918, liderii francezi nu se gândeau să acorde un sprijin prea mare națiunilor din Europa Central-Orientală care se aflau sub dominația imperilor multinaționale. Motivele pentru această lipsă de sprijin sunt multiple și putem evoca cel puțin faptul că ei nu doreau dispariția Austro-Ungarie, ci mai

---

³⁴Krzysztof Pomian, « L'Europe centrale : essais de définition », in *Revue germanique internationale*, 1, 1994, p. 15.

degrabă democratizarea și federalizarea ei. Dar prăbusirea Rusitei țariste, pacea de la Brest-Litovsk și reluarea ofensivei germane pe frontul de vest au obligat elita politico-diplomatică franceză să facă apel la națiunile promitându-le independența și distrugerea imperiului austro-ungar în cazul victoriei³⁵.

După terminarea războiului Franța și-a urmărit ale sale obiective de mediu (*milieu goals*) prin implementarea unui sistem securitar defensiv contra Republicii de la Weimar și a pretențiilor sale revizioniste, un sistem securitar compus din alianțe bilaterale cu noile state est-europene (Cehoslovacia, Polonia, România Mare, Iugoslavia) la a căror naștere a contribuit în timpul lucrărilor Conferinței de Pace de la Paris din 1919³⁶.

Frontierele acestor noi state au fost trasate în concordanță cu principiile așa-numitului posibilism, adică tradiția epistemologică geografică ce pleacă de la preceptele geografului Pierre Vidal la Blache, fondatorul școlii franceze de geopolitică. Aceste precepte ale posibilismului vidalien care au oferit un argument științific stabilirii noilor frontiere postbelice ale Europei Central-Orientale. Principiile posibilismului sa aflau în contradicție cu cele ale determinismului susținut de Friedrich Ratzel, fondatorul școlii germane de geografie politică. Conform determinismului ratzelian mediul este cel care determină inevitabil comportamentul omului, acțiunile sale, și modul său de viață³⁷ pornind de la raportul stimul-răspuns³⁸. Miza politică a determinismului ratzelian era următoarea: regiunea Europei Central-Orientale fiind o zonă esențialmente agrară, furnizoare de materii prime, se înscrie într-o complementaritate perfectă cu spațiului industrial german, pentru care devine un hinterland al prosperității sale economice.

Spre deosebire de deterministul ratzelien posibilismul lui Vidal la Blache enunța faptul că aceste state nu sunt predestinate să facă parte din sfera de influență germană, ci din contră sunt libere să-și aleagă singure soarte în conformitate cu principiul autodeterminării promovat de către președintele american Wilson³⁹.

---

³⁵ Georges-Henri Soutou, « Les grandes puissances et la question des nationalités en Europe Centrale et orientale pendant et après la Première Guerre Mondiale : actualité du passé ? » in *Politique Etrangère*, numéro 3, 1993, pp. 702-703.

³⁶ Traian Sandu, « La présence française en Europe Centrale dans l'entre-deux-guerres » in *Revue d'Europe Centrale*, tome III, numéro 2, 1995, pp. 147-150.

³⁷ Lalita Rana, *Geographical thought*, New Delhi: Concept Publishing Company, 2008, p. 387.

³⁸ Mariusz Czepczynski, *Cultural Landscapes in Post-Socialist Cities: Representations of Powers and Need*, Hampshire: Ashgate Publishing, 2012, p. 19.

³⁹ Yannick Muet, « Les géographes et l'Europe. L'idée européenne dans la pensée géopolitique française de 1919 à 1939 », Genève: Editions de l'Institut européen de l'Université de Genève, 1998, p. 58.

Așa începe și continuă o mare parte a perioadei interbelice un curent diplomatic ce va fi piatra de temelie a politicii externe franceze care va vedea în Europa Central-Orientală un pivot geopolitic necesar pentru a bara ambițiile revanșarde ale Germaniei. Pentru că putem vedea, ea devine un fel de piatra de temelie a păcii europene. Nu este o coincidență că al doilea război mondial începe cu destrămarea Europei construită la Versailles, în primul rând prin înghițirea Cehoslovaciei (Acordul de la München din 1938), apoi distrugerea Poloniei și dezmembrarea teritorială a României.

În 1989, când Uniunea Sovietică s-a prăbușit, iar o nouă ordine europeană era pe cale să reapară în jurul reunificării Germaniei iar Europa Central-Orientală redevine o hartă mentală geografică pentru președintele francez, așa cum a fost odată pentru predecesorii săi.

Capitolul II – Obiectivele de posesiune ale politicii externe germane față de Europa Central-Orientală. Utilizarea economiei ca o armă politică

La o întâlnire între socialiștii europeni la sfârșitul anilor 70, un schimb de cuvinte a avut loc între cancelarul Germaniei de Vest, Willy Brandt, și liderul opoziției socialiste franceze de atunci, François Mitterrand, în timp ce se aflau amândoi într-un tren ce-i transporta de la Stuttgart la Mainz. Primul îl va avertiza pe al doilea: „Probabil sunt ultimul cancelar german care va accepta o Europă latină⁴⁰”. Nu știm dacă la sfârșitul anului 1989 Mitterrand și-a adus aminte de această întâlnire pe care a avut-o cu Brandt, dar cu siguranță înainte de începerea evenimentelor care vor duce la reunificarea germană, el a fost conștient de faptul că schimbări majore în geopolitica europeană sunt pe cale să se întâmple și centrul de greutate al continentului se va deplasa spre Est. Așadar "Europa latină" era ea cu adevărat amenințată de apariția unui colos german în mijlocul continentului? Într-adevăr, în ciuda faptului că a avut loc la aproape o jumătate de secol după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, reunificarea Germaniei a provocat multă îngrijorare în rândul opiniei publice occidentale și de asemenea în rândul guvernelor occidentale, în special în Marea Britanie. Margaret Thatcher se temea că reunificarea va însemna ce-i mai rău atât pentru țara sa cât pentru

---

⁴⁰ Jean Lacouture, *Mitterrand, une histoire de Français. Tome 2 Les vertiges du sommet*, Paris: Editions du Seuil, 1998, p. 109.

Europa⁴¹. Ea și-ar fi dorit o poziție mai fermă din partea lui Gorbaciov și a lui Mitterrand, dând vina ulterior pe lipsa de fermitate a ultimului față proiectul reunificării germane. Această reuniune va fi prezentat în presa britanică , dar și în presa franceză ca o posibilă revenirea a expansionismului prusac corelat cu dorința de a reface sfera de influență germană în Europa Central-Orientală., *Mittleuropa* , tocmai acum când și această regiune era pe cale să iasă din captivitatea comunismului odată cu căderea Cortinei de Fier. În ciuda criticilor Doamnei de Fier , Mitterrand a fost și el îngrijorat de consecințele acestui act istoric pe cale să se întâmple, dar spre deosebire de ea, presedintele francez nu s-a opus niciodată la acestui proces, deoarece, în opinia sa :

„Reunificarea Germaniei este preocuparea tuturor germanilor . Este destul de ușor de înțeles ...aspirația germanilor la libertate mi se pare legitimă, dar ea poate fi realizată numai în mod pașnic și democratic ... Este just ca germanii să aibă libertatea de a alege . Dar e nevoie de acord comun între Uniunea Sovietică și puterile occidentale, un acord ce presupune un dialog real⁴²”.

Cu toate acestea, el însuși a avut propriile sale temeri, temeri care vor declanșa ceea ce noi numim harta mentală geografice a Europei Central-Orientale. Mitterrand a știut că multe incertitudini vor rămâne . În cazul în care reunificarea Germaniei ar avut loc , ea s-ar face numai cu bunăvoința Moscovei, care ar trebui să retragă armatele din Europa de Est . Mitterrand știa că reunificarea va marca sfârșitul sistemului Yalta și alianțele sale militare , ale Pactului de la Varșovia, dar și a NATO, credea el. Atunci se ridica întrebarea care sunt perspectivele pentru noul colos economic german de 80 de milioane de oameni în inima unui continent ce este pe cale să apară ? Gândirea diplomatică a președintelui francez va fi influențată și de teama reapariției spectrului naționalismului în Europa de Est, precum și posibilitatea ca noua Germanie să profite de pe urma conflictelor inter-etnice. Temerile lui Mitterrand nu erau nefondate, deoarece aceasta regiune era ea însăși o hartă mentală pentru Germania și politica sa europeană, în care, liderii germani implementând de-a lungul decenilor o varietate de strategii pentru a păstra aceasta regiune în sfera lor de influență.

Dacă Franța a avut mereu obiective de mediu (*milieu goals*) legate de această regiune, altfel stau lucrurile în ceea ce privește relația Germaniei cu Europa Central-Orientală. În acest

---

⁴¹ G. R. Urban, *Diplomacy and Disillusion at the Court of Margaret Thatcher: An Insider's View*, London: Editions IB Tauris, 1996, pp. 99-101.

⁴² Hubert Védrine, *Les mondes de François Mitterrand*, Paris: Fayard, 1996, pp. 423-424.

capitol vom analiza mai întâi cum de această regiune a devenit o hartă mentală (*mental map*) a obiectivelor de posesiune urmărite de diplomația germană și apoi vom încerca să descifrăm strategiile folosite de către liderii săi pentru a atinge aceste obiective. Dacă înainte de 1914-1918, proiectele germane legate de această regiune, proiecte grupate sub numele de *Mitteleuropapolitik*, erau mai degrabă de natură economică, după 1919 și 1945, dimensiunea teritorială a obiectivelor posesiune germane în această regiune va fi cea care va prima. De exemplu după Tratatul de la Versailles, printre obiectivele diplomatice ale Republicii de la Weimar s-au numărat revizuirea noilor frontiere și clauze considerate abuzive și împovărătoare. Cel mai important din acea vreme a fost un om de stat Gustav Stresemann, Ministrul Afacerilor Externe din 1923 până la moartea sa în 1929. Când vorbim de Stresemann putem aminti reconcilierea franco-germană, Tratatul de la Locarno (1925) și prietenia lui cu Aristide Briand. Dar a fost Stresemann primul care a folosit ceea ce ne referim ca „strategia celor două fiare în foc” (în franceză *deux fers au feu*, în engleză *two irons on fire*) Aceasta implică un act de echilibru (balancing act) între forțele pe care Stresemann le consideră necesare pentru a îmblânzi atât puterile occidentale cât și pe cea sovietică cu scopul de a urmări revizuirea granițelor de est ale Germaniei, așa cum vom detalia în acest capitol. După al doilea război mondial, situația este mult mai complexă. În ciuda împărțirii Germaniei în două state aparținând a două blocuri ideologice antagoniste, o posibilă reunificare rămăsese dezideratul multor oameni politici precum Konrad Adenauer sau Ludwig Erhard. Ei vor practica un fel de pre-Ostpolitik, înainte de Ostpolitik inițiată de Willy Brandt și Egon Bahr, și a făcut în ciuda doctrinei Hallstein, o mare frână diplomatică la care Republica Federală Germană va fi nevoită să renunțe. Adenauer este promotorul unei politici de influențare economică (economic linkage) atât a Moscovei cât și a „vecinilor” unui posibil stat german reunificat: Polonia și Cehoslovacia. Scopul său a fost de a influența pașnic, dar ferm, prin puterea economică, regimurile comuniste considerate reformiste în speranța că acțiunile acestora de a contesta status quo-ul european va deschide în cele din urmă calea pentru reunificarea. Spre deosebire de predecesorul său, lui Ludwig Erhard îi lipsea finețea de Adenauer. Mai degrabă economist decât un politician, el era adeptul unor soluții simple și clare. Iar soluția găsită de el era de a cumpăra pur și simplu Germania de Est, fiind dispus să plătească un preț Moscovei. Acest capitol este destinat pentru a ilustra aceste strategii, deoarece ele se vor regăsi în managementul reunificarea Germaniei de către Helmut Kohl. Precum Stresemann, el a trebuit să utilizeze strategia celor „două fiare în foc” (la *stratégie des deux fers au feu*), pe de-o parte să liniștească temerile statelor occidentale, iar pe de altă parte a menaja cât mai mult cu putință Kremlinul lui Gorbaciov care devenea din ce

în ce mai vulnerabil pe măsură ce Germania se îndrepta spre reunificare. Asemenea lui Adenauer, va încerca să folosească forța economică atât pentru a cumpăra bunăvoință Kremlinului, dar și pentru a-și reface influența într-o Europă Central-Orientală epuizată din punct de vedere economic de aproape o jumătate de secol de economie planificată. Și, în sfârșit, precum Ludwig Erhard, Kohl este obligat să recurgă la soluția de a "cumpăra" pur și simplu reunificarea cu transferurile masive de bani către o Uniune Sovietică muribundă. Pe parcursul acestui capitol am dori să arate procesul de cartografiere mentală a acestei regiuni pentru Germania și de asemenea strategiile utilizate de liderii germani pentru a atinge obiectivele de posesiune teritorială (*territorial possession goals*), plecând de la clasificarea făcută de Arnold Wolfers, între obiectivele de mediu și obiective de posesiune pe care politica externă a unei țări le poate urmări, acestea din urmă fiind considerate ca necesare pentru acest stat, fie din punct de vedere moral, sau economic. Rezultatele mixte ale eforturilor lor nu va trece neobservat la Paris. În capitolul următor vom analiza reacțiile și manevrele franceze pentru a contracara acțiunile germane de dincolo de Cortina de Fier, și modul în care acestea au influențat gândirea diplomatică a lui François Mitterrand mai ales în momentul când își va da seama că e este de fapt, ultimul președinte francez al unei "Europe latine".

Capitolul III – Nașterea unei diplomații mitterrandienne de inspirație gaullistă

Guy Mollet, fostul prim-ministru al celei de-a Patra Republici franceze, a declarat :
„Mitterrand nu a fost niciodată un socialist, dar a învățat să vorbească ca un socialist. Aceasta este o diferență⁴³”. Henri Froment - Maurice, ambasadorul gaullist la Moscova, își exprima neîncrederea într-un politician precum Mitterrand care dorea adoptarea sistemului socialist doar într-o singură țară. Un colaborator apropiat precum Hubert Vedrine îl va descrie pe Mitterrand după cum urmează : *„Toată viața lui înainte de 1981, François Mitterrand a fost un individualist și un rebel. Ales președinte, el își schimbă modul de a gândi. El avea de gând să rămână singurul depozitar al tuturor informațiilor, singurul stăpân peste toate discuțiile și proiectele, și, desigur, arbitrul final al deciziilor atât ale președinției cât și ale*

---

⁴³Jacques Attali, *Verbatim. Première partie 1981-1983*, Fayard, Paris, 1995, p. 25.

guvernului ... Inutil să subliniem că aceste trăsături caracter se manifestă și în privința problemelor internaționale⁴⁴”.

Iată ajuns la putere un om ale cărui intenții și convingeri stârneau îndoieli, un om a cărui manieră de a-și duce la capăt proiectele ridica suspiciuni, un om căruia i se reproșa duplicitatea, ambivalența, și moravurile sale florentine, adică pasiunea sa pentru intrigă.

În anul de grație 1981, pentru prima oară sub a Cincea Republică, un guvern se stângă venea la putere, dar odată euforia momentului trecută, noua echipă de guvernare trebuie să dea dovadă de o mare prudență, mai ales pe scena internațională, căci partenerii Franței începeau să-și pună din ce în ce mai multe întrebări. Ce se va întâmpla cu Franța ? Avea ea să devină o " democrație populară ", ca țările din Europa de Est ? Iși va păstra ea angajamentele sale față de aliații săi occidentali , în special în ceea ce privește de construcție europeană sau NATO? Sau oare se va îndrepta spre Est, spre un *rapprochement* cu URSS-ul , în guvernul Mauroy existând deja cinci membri ai Partidului Comunist Francez, un partid care își primește ordinele direct de la Moscova? Desigur, imediat după euforia victoriei, stânga începe dificila sarcină de a răspunde provocărilor guvernării.

Pierre Mendès France spunea că „a governa înseamnă de a alege⁴⁵”. Pentru Mitterrand în schimb a governa înseamnă a liniști (gouverner, c'est rassurer). În plus, în realitate el nici nu a avut altă alternativă , deoarece, conform mai multor surse , el însuși a avut preocupările sale cu privire la aliații occidentali, fiind efectiv hăituit de exemplu lui Salvador Allende în Chile . Așadar, pentru a evita soarta nefericită a fostului președinte chilian, el a înțeles repede că în primul rând el trebuie să-și liniștească partenerii internaționali . Și primii care aveau nevoie de din partea sa erau în mod evident americani⁴⁶ .

Primii doi ani de mandat au arătat originalitatea președinției Mitterrand . Un politician de stânga, dar, în același timp, anti - comuniste și anti - sovietic . Știa să fie un aliat respectuos și loial față de americani și NATO , dar în același timp a respins pretențiile acestora când ei îi cereau abandonarea construcției unei conducte de euro-siberian, care ar fi asigurat bunăstarea Franța. Simpatizant al revoltei poloneze , dar în aceeași măsură, și admirator al generalul Jaruzelski, pe care-l lăuda că prin gestul său de a decreta stare de urgență probabil

---

⁴⁴ Hubert Védérine, *op.cit.*, p. 30.

⁴⁵ Pierre Mendès France, « Gouverner c'est choisir » in Discours à l'Assemblée Nationale : 3 juin 1953, lien Internet : [<http://www.assemblee-nationale.fr/histoire/mendes.asp>] consultat 10 aprilie 2013.

⁴⁶ Alistair Cole, *François Mitterrand. A Study in Political Leadership*, Routledge, 1994, p. 144.

și-a salvat de la o posibilă invazie sovietică. Un oponent feroce al sancțiunilor comerciale impuse de americani împotriva URSS, dar un avocat neobosit pentru desfășurarea de rachete Pershing II echilibra prezența rachetelor sovietice SS20. Mitterrand era o personalitate plină de contradicții și paradoxuri.

Desigur, ceea ce trebuie remarcat este faptul ca el nu are o viziune maniheist asupra lumii și a diplomației, așa cum aveau de exemplu americanii care procedeau la împărțirea lumii între Bine și Rău, Mitterrand având mai degrabă o viziune gaullistă legată de rolul și misiunea Franței în lume. La fel ca Charles de Gaulle, Mitterrand era un politician care a detesta dezechilibrul Războiului Rece care înclina balanța când spre Vest când spre Est, și de asemenea la fel ca De Gaulle, el a dorit să facă din țara sa un fel de arbitru între marile puteri, între Statele Unite și Uniunea Sovietică, căutând un echilibrul prin care Franța și-ar putea menține poziția de prieten aliat pentru Washington și interlocutor privilegiat pentru Moscova. Într-o manieră tipic gaullistă, și Mitterrand a promovat o *politique de grandeur*, dar fără să aibe mijloacele propriu—zise să-și ducă la bun sfârșit obiectivele.. În ciuda adversității sale față de Uniunea Sovietică, avea nevoie de gaze siberiene, ne renunțând la construirea conductei de gaz euro - siberian. În ciuda multor fricțiuni cu Statele Unite, a avut nevoie disperată de sprijinul dolarului pe piețele financiare pentru a evita devalorizarea francului francez. Așadar putem vorbi despre independența când încă depinzi de bunăvoința altora? Desigur că nu.

Realitatea era că Franța nu putea juca rolul de putere pe care ea și l-ar fi dorit. Pentru a compensa aceste deficiențe care nu făceau din Franța un egal al URSS și al Statele Unite ale Americii, el va folosi retorica gaullistă în politica externă. Unul dintre gesturile fondatoare ale președinției sale a fost mare virtuositate retorică de care a dat dovadă cu ocazia discursul său de la tribuna Bundestag-ului german, în ianuarie 1983, împotriva rachetelor de la Moscova SS20 pe care Kremlinul plănuia să le instaleze în Europa de Est și pledând pentru instalare de rachete occidentale în Republica Federală Germană pentru a echilibra balanța între cele două blocuri ideologice. Gestul său a transmis un semnal puternic al unui președinte socialist francez, proclamând necesitatea instalării de rachete NATO în Europa de Vest, când peste tot stânga adopta mai degrabă o poziție pacifistă. Relația strânsă cu cancelarul Kohl s-a înscris în tradiția inaugurat de către de Gaulle și Konrad Adenauer care a făcut din parteneriatul franco-german un element vital pentru integrarea europeană, Mitterrand știind foarte bine că numai prin Comunitatea Europeană, Franța mai putea să conteze pe scena mondială. Pentru moment, în cadrul acestui parteneriat Franța era partenerul politic și RFG-ul era cel economic, el servind drept paravan pentru ambițiile politice ale Franței și puterea

economică a Germaniei . Este interesant de văzut cum , în momentul unificării Germaniei , Francois Mitterrand ezita un pic înainte apariției unui uriaș demografic și economic în înima Europei. La sfârșitul deceniului, Franța urma să devină partener junior al axei franco-germană, care de atunci și până astăzi are rolul de a ascunde slăbiciunile franceze și tendințele hegemonice germane .

La începutul deceniului și de la începutul mandatului său , Mitterrand se găsea la răscrucea marilor decizi istorici. Obsedat de sfârșitul nefericit al lui Salvador Allende în Chile, el știa că trebuie să-și dovedească loialitatea față de americani, dar pe măsură ce deceniul se apropia de sfârșit și evenimentele care vor duce la reunificare Germaniei se vor pune în mișcare, Mitterrand își dădea seama că era timpul să se uite spre Est, mai exact spre Europa Central-Orientală, care a servit din totdeauna drept hartă mentală geografică pentru obiectivele de mediu (*milieu goals*) ale politicii externe franceze.

Capitolul IV – Diplomația lui Mitterrand în timpul sfârșitului Războiului Rece

Hubert Vedrine a spus că François Mitterrand gândea „viitorul în lumina trecutului”⁴⁷. Or pentru orice cunoscător al istoriei , trecutul Europei a arătat foarte bine ce se întâmplă atunci când un puternic stat german își face apariția în mijlocul continentului. În 1988, François Mitterrand câștigă al doilea mandat ca președinte al Franței și încheie o coabitare dificilă și conflictuală cu liderul de dreapta , Jacques Chirac . După victoria din 8 mai 1988 , Mitterrand dizolvă Adunarea Națională declanșând alegerile parlamentare care vor aduce la putere guvernul socialist al lui Michel Rocard. Acum, eliberat de grijile de a câștiga un al doilea mandat Mitterrand putea să se concentreze pe problemele arzătoare de politică externe, cu atât mai mult cu cât din 1988, evenimentele încep să se miște. Potrivit raționamentului lui Mitterrand, tentativele lui Gorbaciov de a reforma Uniunea Sovietică vor duce la crearea condițiilor favorabile reunificării Germaniei. In cazul în care Germania va recâștiga unitatea , o consecință pentru Parteneriat franco- german va fi transformare Franței în partenerul junior.

---

⁴⁷ Hubert Védrine, *op.cit.* p. 464.

În plus, Mitterrand începe să se preocupe tot mai mult de viitoarele intenții ale unei noi state german reunificate . Își pune întrebarea dacă aceste țări va respecta în continuare angajamentele europene , sau va decide să-și revină obiceiurile sale , și reconstruindu-și sfera sa de influență , hinterland-ul său economic, Europa Centrală și de Est?

Pentru a evita un astfel de scenariu, Mitterrand are în vedere utilizarea a două tactici : să-i acorde ajutor cât mai mult posibil lui Gorbaciov și pe altă parte să încerce să refacă legăturile privilegiate ale Franței cu țările din Europa de Est, legături care au fost serios fragilizate de politica orientală (*Ostpolitik*) începută de Willy Brandt. Motivațiile din spatele deciziei lui Mitterrand de a-l sprijini pe Gorbaciov erau legate de temerile de a nu-l vedea înlocuit de un comandant militar . Deși de acord cu regimul reformist al lui Gorbaciov , Mitterrand se temea că îndrăzneala sa și ritmul accelerat al reformelor vor duce la înlocuirea acestuia cu un general.

Mărturiile apropiatilor săi sunt revelatoare pentru a ne arăta fermitatea președintelui francez de a vizita țările din Europa de Est. Dacă înainte de alegeri , el a spus Vedrine că „ *totul se mișcă foarte repede . Este timpul pentru mine să merg în Europa de Est , cu excepția cazului în România unde , desigur , este puțin probabil*⁴⁸ ” , iar la o săptămână după victoria sa în alegeri, își explică planurile și motivațiile Jacques Attali : „ *Trebuie să ne mișcăm cu mai multă îndrăzneală înspre Europa de Est ... și să nu lăsăm Republicii Federale calea să acționeze singură*⁴⁹ ”.

Se poate observa cum Mitterrand vede prezența franceză în Europa Centrală și de Est ca fiind legată de reunificarea Germaniei. Dar în același timp necesitatea unei reveniri a diplomației franceze în Est este legată și de pericolul ce amenință să destabilizeze Uniunea Sovietică. Mitterrand a sprijinit liberalizarea regimurilor din Europa de Est, dar el speră că această liberalizare se va face prin lideri locali gorbaciovieni. Potrivit raționamentului său, procesul prea rapid al schimbărilor ar putea cauza probleme lui Gorbaciov însuși, cu consecințe grave atât pentru Uniunea Sovietică cât și pentru sfera sa de influență în regiune. În cazul în care la Kremlin altcineva l-ar putea înlocui pe Gorbaciov atunci totul ar fi fost în zadar. De asemenea era conștient de faptul că pentru moment Franța era prea slabă pentru a se impune în regiune, în principal din cauza lipsei sale de prezență economică.

---

⁴⁸ Jacques Rupnik, « La France de Mitterrand et les pays de l'Europe Centre-Est » in Samy Cohen (dir.) *Mitterrand et la sortie de la Guerre froide*, PUF, Paris, 1998, pp. 221-222.

⁴⁹ Jacques Attali, *Verbatim III, première partie 1988-1989*, Fayard, Le Livre de Poche, 1995 p. 26.

Viziunea lui François Mitterrand cu privire la gestionare reunificări germane și prăbușirea regimurilor comuniste din Europa Central-Orientală va avea două părți. Prima parte este legată de aprofundarea integrării europene, problema reală fiind ancorare (*l'ancrage*) a Republicii Federale Germania la valorile occidentale.

Având în vedere această turnură a evenimentelor, pentru Mitterrand, RFG trebuie să își reafirme angajamentele europene, și să fie și mai implicată în aprofundarea construcției europene, chestiune fiind decisă, în decembrie 1989, cu Consiliul european de la Strasbourg. Pentru președintele francez, cancelarul trebuie să accepte renunțarea la marca germană în favoarea viitoarei monede euro.

Cea de a doua parte a fost mai degrabă improvizată și prost concepută, ea fiind prezentată la sfârșitul anului 1989. Este vorba de propunerea lui Mitterrand pentru construirea unei confederații paneuropene. Putem vedea cum, dacă la începutul anului 1989, atenția președintelui francez a fost înspre la țările din Europa de Est, unde a călătorit pentru a-i încuraja pe reformiști și pentru a face concurență diplomației germane, din a doua jumătate a anului 1989, problema germană a început să devină o prioritate și o veritabilă provocare, deoarece conform lui Mitterrand, ea ar putea destabiliza regimurile din Europa de Est, ar perturba sfera de influență sovietică și, în consecință l-ar slăbi Gorbaciov, toate acestea fiind consecințe pe care Mitterrand dorea să le evite. Putem observa cum pentru președintele francez tripticul preocupărilor sale era compus din trei fire împletite într-un nod adevărat de probleme: problema germană, problema schimbării regimurilor politice din Europa de Est și viitorul lui Gorbaciov.

Într-adevăr, confederația propusă de el era destul de confuză și de neînțeleasă pentru că termenii săi nu erau foarte clari. În plus, proiectul începea să cauzeze multe griji deoarece, conform președintelui francez, Uniunea Sovietică va avea un loc în această confederație, dar pe de altă parte, americanii vor fi excluși, spre înfrustrarea țărilor est-europene care doar ce au scăpat de comunism pentru a se vedea acum într-un soi de anticameră care le împiedică accesul la Comunitatea Europeană. Dacă americanii erau în mod natural ostili unui asemenea proiect, care-i excludea din start⁵⁰, din contră, sovieticii sunt foarte interesați de aceste

---

⁵⁰ Hubert Védrine, *op.cit.*, p. 448.

propuneri, văzând în proiectul confederației o asemănare cu conceptul de "casă comună europeană" a lui Gorbaciov⁵¹.

Pentru a promova acest proiect, Mitterrand va începe un program de vizite în Europa Centrală și de Est pentru a-i convinge liderii europeni să-l susțină în realizarea acestuia. În plus pe această cale Mitterrand poate să realizeze o întoarcere în Franța în Europa Centrală-Orientală, încercând să evite atragerea acesteia în sfera de influență germană. Pe 18 și 19 ianuarie este în Ungaria, unde se întâlnește cu Jozsef Antall, lider de opoziție, Quai d'Orsay văzând în el un posibil prim-ministru al Ungariei, fapt care se va și întâmpla câteva săptămâni mai târziu. Antall confirmă intuițiile lui Mitterrand explicându-i că dacă Franța nu se întoarce în Europa Centrală și de Est, aceasta „va cădea inevitabil în brațele germanilor”⁵².

Astfel Mitterrand se arată în ce mai activ în revigorarea relațiilor cu țările din Europei Central-Orientale atât pentru a concura cu influența germană, care continuă să crească punct de vedere economic, dar și pentru a promova proiectul confederației sale.

Într-adevăr, se poate observa o fractură între Quai d'Orsay și președintele Mitterrand pe acest subiect. Funcționarilor implicați în punerea în aplicare a strategiei franceze de politică externă intră adesea în conflict cu președintele, deoarece Mitterrand intenționează să stabilească singur cursul, și în loc de o promovare prin intermediul diplomaților de carieră, el a alege modelul gaullist de turneu personal în țările est-europene. Astfel el alege să-și promoveze singur proiectul prin de întâlniri bilaterale cu mai mulți șefi de stat. Ce face Mitterrand este de fapt o scurt-circuitare a procesului diplomatic ignorând experiența înalților funcționari de la Quai d'Orsay, lucru care se va dovedi un handicap pentru promovarea acestui proiect. Interlocutorii săi din Europa de Est îl vor primi întotdeauna reverențios și vor pretinde a fi interesați, dar totul va rămâne la nivel de declarații verbale, fără angajamente concrete.

Mitterrand ar fi avut nevoie de ajutorul celor de la Quai d'Orsay pentru a structura mai bine proiectul, în special în ceea ce privea partea sa tehnică. Conștient există o discrepantă între Palatul Elysee și Quai d'Orsay, Mitterrand va trimite o echipă pe lângă Roland Dumas, ministrul Afacerilor Externe, pentru punerea în aplicare a proiectului. Liderul echipei era

---

⁵¹ Cf. Marie Pierre Rey, « Europe is our Common Home, A Study of Gorbachev's Diplomatic Concept » in *The Cold War History Journal*, Vol.4, numéro 2, Janvier 2004, p. 33-66.

⁵² Thomas Schreiber, *Les actions de la France à l'Est ou Les absences de Marianne*, Paris : L'Harmattan, 2000, p.209.

tânărul diplomat Jean Musitelli , însoțit de un alt tânăr și fără experiență diplomat, Roland Galharague . Rolul lui Musitelli era în principal acela de a formula un fel de doctrină a confederației pornind de la declarațiile președintelui și ale ministrului Afacerilor Externe. În conformitate cu această " doctrină " confederație va fi un fel de organizație cu o de natură juridică care nu va implica transferuri de suveranitate, dar care se va baza pe coordonarea politicilor naționale în anumite domenii, va fi dotată cu structuri ușoare, deschise pentru toate țările europene care respectă principiile statului de drept , și având misiunea de a consolida dezvoltarea democratică pe întregul continent . Abilitățile sale vor fi de natură politică , de consultare și coordonare între statele membre și de natură tehnică urmărind cooperarea în șase domenii : mediu, energie, transport și comunicații, mișcare de oameni, cultura și problemele generale⁵³ .

După ce a stabilit cel puțin aproximativ forma și obiectivele proiectului ,Quai d' Orsay vrea acum să cunoască punctele de vedere ale țărilor principal vizate de această confederație, țările din Europa Central-Orientală. Dar răspunsul a fost aproape mereu același . Est-europenii au fost politicoși și -au arătat recunoștința pentru interesul francez în viitorul lor , dar și-au exprimat nedumerirea cu privire la trei lucruri : de ce nu ar putea adera imediat la Comunitatea europeană, de ce americanii au fost excluși și mai ales ce rol va juca URSS-ul în arhitectura proiectului european.

Printre țările din Europa de Est începea să apară o anumită frustrare față de ceea ce ei percepeau ca manevre franceze destinate a le împiedica de la aderarea la CEE . Țări precum Polonia , Cehoslovacia și Ungaria, se considerau pregătite să adere la Comunitate. Dar spre deosebire de englezi și germani care au militat pentru extinderea spre Est a Comunității , Franța s-a opus din cauza imaturității politice și economice ale acestor țări și , de asemenea, din cauza riscului prezentat de aderarea lor la procesul de aprofundarea politică a CEE, care ar fi devenit un simplu spațiu de liber-schimb economic, conform dorințelor britanicilor⁵⁴ .

Cât despre americani, Mitterand știa ostilitatea lor cu privire la proiectul său. La reuniunea de la Key Largo , George Bush a fost destul de clar când a spus că americanii au de gând să rămână în Europa . Trei luni înainte de Forumul de la Praga menit să lanseze proiectul de confederație, pe 25 martie 1991, Mitterand i-a spus lui Havel aflat în vizită la Paris : „*De fiecare dată când vorbesc despre această problemă interlocutorilor mei , ei sunt*

---

⁵³ Frédéric Bozo, *Mitterrand, la fin de la guerre froide et l'unification allemande. De Yalta à Maastricht*, Paris : Odile Jacob, 2005, p 349.

⁵⁴ Stanislaw Parzymies, « La France et l'Europe centrale » in *Analyse et recherche en relations internationales*, vol. X, 2010, p. 6.

*incantati de primele cinci minute și ferm împotriva pentru că acesta este un proiect care deranjează*⁵⁵ ”.

Potrivit lui Jean Musitelli, americanii au făcut totul pentru a sabota proiectul , una dintre tacticile lor este de a lansa un proiect concurent, dar fără consecințe, comunitatea euro-atlantică de la Vancouver la Vladivostok⁵⁶. Mai târziu, după eșecul Forumului de la Praga , unde Havel public va torpila proiectul, Mitterrand spune lui Petre Roman , primul-ministru român : ”*Americanii duc o campanie împotriva confederației și cehii nu vor să se opună*⁵⁷”. Trebuie spus însă că prezența sovieticilor în Praga, la lucrările Forumului și absența americanilor părea ciudată pentru cehi. Mai ales, că atât ei cât și polonezii căutau relații cât mai strânse cu NATO⁵⁸. La rândul ei diplomația germană susținea în mod deschis de extindere a CEE pentru Europa Centrală și de Est, Genscher sprijinind de asemenea și nouă dimensiune politică a NATO, pregătind terenul pentru ceea ce treptat avea să facă din noua Europa Centrală și de Est o „Europă germano - americană ”. În acest climat de ostilitate, în ajunul sesiunii de deschidere a Forumului de Praga pe 12 iunie 1991, într-un interviu , Mitterrand va face o imensă gafă . Întrebat cu privire la procesul de aderarea a țărilor din Europa Central-Orientală la CEE , președintele răspunde a răspuns ar trebui să treacă „zeci și zeci de ani”, pentru a se lua considerare aderarea acestora . A fost exact răspunsul care ar fi trebuit să fie evitat, deși era corect că aceste țări aveau nevoie de o perioadă de așteptare. După această confesiune deranjantă, în ziua de deschidere a Forumului, Vaclav Havel se va ocupa personal de sabotarea proiectului de confederație.

Cât despre prezența economică franceză în regiunea, ea era net depășită de cea germană. Într-adevăr, Pierre Bérégovoy, ministrul Economiei la acea vreme, a recomandat investitorii francezi să se orienteze înspre Europa Centrala de Est pentru că „alți vă vor lua locurile⁵⁹”, dar apelului său nu i s-a dat curs. Într-adevăr, în 1989-1990, țările din Europa Centrală și de Est reprezintă doar 2,5% din exporturi și 2,7% din importurile franceze în Europa. Perioada care urmează, înregistrează o puternică intrarea economică germană pe piețele est-europene Să luăm exemplul Cehoslovaciei, o țară care conform planurilor lui Mitterrand trebuie să fie cheie de boltă a Confederației sale. Dacă în anul 1990 investițiile străine directe germană (ISD) vor fi doar 2 milioane DM în 1991 recordul de a ajunge la suma

---

⁵⁵Jacques Rupnik, *op.cit.*, p. 217.

⁵⁶ *Ibidem*, pp. 217-218.

⁵⁷ Frédéric Bozo, *op.cit.*, p. 360.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 353.

⁵⁹Stanislaw Parzymies, *op.cit.*, p. 9.

de 790 milioane DM. Comparativ, ISD franceze la sfârșitul anului 1991 erau de 131 milioane de franci, pe poziția a patra după Germania, SUA, Austria, Belgia⁶⁰. Situația se repeta în întreaga regiune, Franța trebuind să facă față concurenței capitalului olandez, american și austriac.

Putem observa cum ambițiile Mitterrand vor întâmpina dificultăți formidabile. În primul rând, proiectul confederație a fost respins de către țările din Europa de Est, deoarece el a pledat pentru excluderea Statelor Unite din Europa, și includerea sovieticilor. În plus, în ceea ce privește respingerea de către țările Europei de Est, proiectul deranjat că el devenea un fel de anticameră pentru acestea, cu scopul de a le împiedica de la aderarea la Comunitatea Europeană. Pentru Franța, o posibilă aderare a acestor țări ar fi însemnat abandonarea aprofundării Comunității europene și transformarea acesteia într-o singură zonă de liber schimb. În loc să-și consolideze legăturile lor cu țările est-europene, divergențele și neînțelegeri între Franța și ele nu au făcut decât să crească.

În al doilea rând, pentru a promova proiectul, președintele francez ignoră Quai d'Orsay și ignoră sprijinul diplomaților de carieră și a personalului cu experiență. El decide să se bazeze pe o celulă de tineri diplomați care simțeau nevoie să-și demonstreze loialitate uneori exagerată față de șeful lor. Urmând modelul gaullist, Mitterrand va promova personal ideile sale printr-un tur al capitalelor est-europene, prin intermediul întâlnirilor bilaterale cu noii șefi de stat din regiune. Dar pentru atingerea obiectivelor sale, acest tip de proiect ar fi nevoie de mai mult timp, de răbdare, de claritate în formularea și mai ales de voință politică din partea tuturor celor implicați, acest proiect având nevoie abilitățile diplomatice ale negociatorilor cu experiență. Ce se întâmplă este opusul și Confederația va eșua, fapt care va păta un pic imaginea lui Mitterrand și fragiliza poziția Franței în țările est-europene va fi care vor vedea în Confederația o manevră franceză pentru a împiedica extinderea Comunității Europene.

Astfel, la Forumul de la Praga în 1991, proiectul va fi torpilat public de om care ar fi trebuit să devină fața publicului, președintele Vaclav Havel. După lovitura de stat de la Moscova și dizolvarea Uniunii Sovietice, prezența franceză a fost confruntat cu un declin puternic în diplomația lui Mitterrand punând acum un accent pe viitorul Tratat de la Maastricht care va naște Uniunii Europene.

---

⁶⁰Fabienne Boudier-Bensebaa, « Analyse comparée des investissements directs français et allemands dans le triangle de Visegrad (Hongrie, Tchécoslovaquie, Pologne) », in *Revue d'études comparatives Est-Ouest*, 1993 Vol. 24, Numéro 24-2, pp. 104-105.

Ca un avertisment, poate fi amintită premoniția făcut în timpul prelegerilor sale la Colegiul de France în 1978 de filosoful Michel Foucault , care a explicat elevilor săi :

„Noi nu trebuie să uităm că " Europa " ca proiect juridic și politic , ca sistem de securitate diplomatică este jugul pe care țările puternice din Europa l-au impus Germaniei de fiecare dată când au încercat s-o facă să uite visul imperial ... " Europa " este modul prin care Germania trebuie să-și uite visul imperial.. Uneori, Germania își reia conștiință și spune : « Ei bine , nici o problema , Europa va fi imperiul meu⁶¹ » ”.

Capitolul V -Decriptarea diplomației lui François Mitterrand înspre Europa Central-Orientală

Există o oarecare ambiguitate în comportament Mitterrand, un fel de caméléonisme pe care el a învățat să-l folosească din cauza trecutul său tulbure și a controverselor care l-au însoțit dintotdeauna . O consecință a acestui caméléonisme fost nașterea personalității sale secrete, dragostea lui pentru disimulare și duplicitate. Să luăm de exemplu cazul bolii sale, pe care a reușit să-o păstreze secret până în ultimul moment. Un alt exemplu este viața sa privată, problema familiei sale duble , viața secretă a cărei cunoașterea nu era rezervată decât inițiatilor . Și apoi mai sunt tragedii din jurul lui. Cum ar fi sinuciderea misterioasă a lui Francois Grossouvre, responsabil de problemele de securitate și problemele strategice , om din umbră și eminenta cenusie , care în 1994 a decis să pună capăt zilelor în biroul său de la Elysée . Și înainte de acest caz , la fel de dramatica sinucidere a lui Pierre Bérégovoy , fostul prim-ministru , care decide să-și pună capăt zilelor pe 1 mai 1993.

Ne putem întreba care este mecanismul utilizat de către o astfel de personalitate atunci când ne referim la procesul de luare a deciziilor de politică externă. Care îi sunt izvoarele ? Cum percepe el evoluția evenimentelor internaționale prin filtrul gândirii sale . Ca și cu alți șefi de stat , pentru el , percepția și mai ales percepția greșită greșita (*misperception*) sunt pilonii de luare a deciziilor .

---

⁶¹ Michel Foucault, *Securitate, Teritoriu, Populație*, Cluj-Napoca: Idea Design and Print, 2009, pp. 257-258.

Potrivit lui Robert Jervis, este imposibil de a explica deciziile luate de decidenți (decision makers), fără a nu face referire la sistemul lor de convingeri (beliefs) despre lume și imaginea celuilalt . Modelul (pattern)de reacție a decidentului poate fi explicată prin modul în care el percepe mediul, fie un corect sau incorect⁶². Este important de a decoda sistemul lor de credință, descoperind care sunt lucrurile care le atrag atenția și cele care sunt percepute de ei ca o amenințare, mai ales când ei sunt obligați să opereze într-un mediu cu mai multe valori concurente în situații complexe cu informații ambigue. Într- un astfel de climat de incertitudine, riscul unei decizii proastă de la o percepție greșită a mediului înconjurător este crescut. Pentru a face față unei astfel de situații , aproape într -un mod involuntar , decidentul trebuie să apeleze la așa-numitele *predispoziții pre – conceptuale*⁶³.

Acest aspect este relevant în ceea ce privește convingerea lui Mitterrand că Gorbaciov se va opune în cele din urmă reunificării Germaniei , pentru că în caz contrar propria sa poziție ar avea de suferit fost slăbit. Președintele francez crede că liderul sovietic s-ar opune unui astfel de proces, pentru că altfel ar fi fost răsturnat de o dictatură militară , iar consecințele ar fi fost catastrofale. Acesta este motivul pentru o perioadă care începe în 1988, până la vizita sa în RDG , el a practicat un fel de încercuire diplomatică a Germaniei de Vest , o sursă de inspirație politică fiind modelul gaullist , printr- un tur al țărilor est-europene, cu excepția României lui Ceaușescu . Este important să înțelegem intențiile Mitterrand, în acest context. Conform lui Jervis „*intențiile unui actor poate fi definit ca acțiunile pe care le va întreprinde în anumite circumstanțe , sau în cazul în care circumstanțele sunt acțiuni ipotetice, în cazul în care circumstanțele erau pe cale de a fi realizat*”⁶⁴.

Cu toate acestea , atunci când Mitterrand își dă seama că Gorbaciov nu are intenția de a împiedica procesul de reunificare a Germaniei , ce ar putea face el ? Să-l oprească el însuși ? Desigur, nu. Așa cum a spus de multe ori , această reunificare era percepută ca o aspirație legitimă a poporului german și mai mult decât atât, Franța nu a avut puterea de a o face, mai ales când Kohl a beneficiat de ajutorul americanilor. Singurul lucru pe care el a putut să-l facă a fost să-și manifeste disponibilitatea de a asista acest proces, și de-al gestiona pentru a se realiza într-un mod pașnic și democratic .

Din acel moment, dimensiuni gaulliste ale diplomației sale , putem să-i adăugăm o a doua. Această dimensiune a diplomației sale aparține mai degrabă are două componente . Prima componentă a fost legată de ancorare pe viitor a Germaniei reunificate la valorile

---

⁶² Robert Jervis, *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton University Press, 1976, pp. 28-33.

⁶³ *Ibidem*, p.31.

⁶⁴ *Ibidem*, p.49.

europene și construirea unui nucleu european de puternic prin intermediul Uniunii Economice și Monetare care își are originea la Consiliul european de la Strasbourg, din decembrie 1989. Ceea ce a făcut François Mitterrand atunci a fost să-i propună lui Helmut Kohl un mare schimb (*un grand marchandage*). Franța va accepta reunificarea în schimbul abandonului mărcii germane, și pregătirii apariției unei monede unice, viitorul euro. A doua componentă a fost legată de confederația propriu-zisă, unul dintre obiectivele acesteia fiind acela de a oferi o încadrare europeană (*encadrement*) Germaniei. Așadar cele două paliere ale dimensiunii constructiviste a lui Mitterrand, ancorare și încadrarea Germaniei. Dar Confederația avea și alte obiective ce trebuiau rezolvate. Potrivit raționamentului lui Mitterrand, renunțarea la doctrina Brejnev va aduce în Europa Centrală de Est destabilizare, în principal din cauza conflictelor interetnice. În plus, dizolvarea Pactului de la Varșovia lăsa un gol strategic în regiune cu consecințe importante. Exemplul Iugoslaviei fiind cel mai elocvent cu atât mai mult cu cât Germania părea gata să-și refacă sfera sa de influență, Mitteleuropa. Viteza cu care Kohl a recunoscut independența Croației și a Sloveniei l-a îngrijorat Mitterrand. Nevoia de a găsi o soluție pentru a rezolva aceste incertitudini s-a impus și președintele francez a găsit modelului Confederației cel mai eficient, Europa Centrală și de Est a devenit din nou o hartă mentală geografică prin care vor trece obiectivele de mediu ale politicii externe franceze.

Robert Jervis ne spune că decidentul se simte mult mai confortabil atunci când lucrează cu configurații echilibrate (*balanced configuration*), deoarece acest tip de reprezentare îi dă o percepție mai bună, o percepție mai simplificată a unei situații complicată⁶⁵. În cazul unui decident francez (fie că este vorba de negociator, diplomat sau președinte), preferința pentru configurații echilibrate este legată de utilizarea a logicii carteziene, care este specific pentru gândirea franceză. Dacă anglo-saxonii preferă raționamentele inductive, francezii preferă raționamentele deductive utilizând metoda carteziană⁶⁶.

Vina lui Mitterrand este că se bazează prea mult pe trecut pentru a încerca să-și imagineze un viitor, și o face legat de o zonă pe care nu o cunoaște. Într-adevăr, procesul de cartografiere cognitivă a Europei Central-Orientale utilizat de către Mitterrand este defectuoasă, pentru că pur și simplu ignoră nevoile popoarelor din această regiune. Prin

---

⁶⁵ *Ibidem*, p.118.

⁶⁶ Glen Fisher, *Mindsets. The Role of Culture and Perception in International Relations*, Nicholas Brealey Publishing, 1997, p. 41.

urmare, o incompatibilitate se instalează între ceea ce urmărește diplomația franceză și interesele est-europenilor.

În mod tradițional , sub a Cincea Republică în ceea ce privește Europa Central-Orientală au existat două abordări diferite . Pentru predecesorii lui François Mitterrand , această regiune a fost, de asemenea, o harta mentala geografică , atunci când au încercat să concureze cu influența Republicii Federale Germane . Din acest punct de vedere , există două abordări principale . În primul rând cea a lui Charles de Gaulle care poate să fie decodificată prin grila de lectură a școlii de gândire analitică numită geopolitică cognitivă (*Cognitive Geopolitics*) . În al doilea rând, există abordarea promovată de Georges Pompidou și într-o oarecare măsură Giscard d'Estaing, care poate să fie citită printr-o grilă de analiză a așa-numitei școli a gândire geopoliticii critice (*Critical Geopolitics*). François Mitterrand se află la intersecția acestor două abordări , iar această moștenire dublă este sursa a eșecului său diplomatic legat de Europa Central Orientală .

La mijlocul anilor '60, influențati de descoperirile din jurul behaviorism, cuplul de cercetători Harold și Margaret Sprout au încercat să se concentreze în cercetările lor plecând de la problemele de psihologie behavioristă asupra rolul decidentului politic și interacțiunea acestuia cu mediul în care trebuie să ia decizii sale . Potrivit acestora, pentru a înțelege rezultatele unui proces de luare de decizie a politicii externe este esențial să se cunoască intrările (*inputs*) determinate de percepția decidentului . Deoarece „*principiile directe ale comportamentului uman sunt adânc înrădăcinate în tiparele noastre personale mentale , fabricate din învățare din trecut experiență, idei și imagini , credințe, valori și preferințele*”⁶⁷ cuplul Sprout introduce conceptele „de mediu psihologic” (în engleză *psycho- milieu*) și „mediul operațional” (*operational milieu*).

Lucrările cuplului Sprout cu privire la importanța percepției pentru decident a influențat apariția unor noi moduri de a gândi geopolitica , mai ales din anii '70⁶⁸ . Una dintre cele mai populare școli a fost școala *geopoliticii cognitive* (*Cognitive Geopolitics*) , care își are rădăcinile în teoriile comportamentale subliniate de cuplul Sprout, în special cu privire la

---

⁶⁷ Allert van den Ham, Jan Veenstra, *Shifting Logic in Area Development Practices*, Ashgate Publishing, 2004, p. 13.

⁶⁸Cf. Dina A. Zinnes, « Some Evidence to the Man-Milieu Hypothesis » in James Rosenau, Vincent Davis, Maurice A. East (dir.) in *The Analysis of International Politics. Essays in Honor of Harold and Margaret Sprout*, New York: The Free Press, 1972.

rolul inputurilor pentru deciziile luate în domeniul politicii externe⁶⁹ . Potrivit lui David Crikemans , caracteristicile acestei școli de gândire poate fi clasificată a) ontologic b) epistemologic și c) metodologic . Din punct de vedere ontologic , pentru geopolitica cognitive , statele sunt cele mai importante entități politice în sistemul internațional, comportament unui stat fiind rezultatul alegerilor și acțiunilor făcute de către cei care decid în numele lui. În plus , nu există nici un determinism al mediului privind evoluția statelor , deși există inegalități. În ciuda inegalităților și a diferențelor ideologice, datorită relațiilor tehnologice, evoluțiile dintre state în arena internațională devin tot mai interconectate . Din acest punct de vedere , putem observa unele asemănări cu postulatele posibilismului detaliat în primul capitol. Epistemologic , geopolitica cognitivă se concentrează pe rolul decidentului și modul în care se răspunde la stimuli de mediu, adică pe percepția acestuia. Metodologic, geopolitica cognitivă explică procesul decizional prin hărțile mentale geografice utilizate de decident, cel care poate face angajamente în numele statului pe scena internațională⁷⁰ . Principiile școlii de geopolitică cognitivă pot fi cel mai bine ilustrate prin modelul gaullist de politicii externe , un model care, desigur, își ia numele de la Charles de Gaulle, care subliniază personalitatea și voința decidentului în detrimentul altor factori .

Politica orientală a lui Charles de Gaulle poate fi decodificată prin intermediul grilei de analiză a școlii geopoliticii cognitive . Ca șef al statului , el este singurul dirijor al unei politici pe care o consideră că domeniul său rezervat . François Mitterrand moștenește de la De Gaulle acest mod de gândire cu privire la relațiile internaționale . Putem observa acest model gaullist în timpul turneului său din Europa Central-Orientală din 1988, iar mai apoi cu ocazia promovării ideii sale de confederație. Ambasadorul cehoslovac la Paris , Jaroslav Sedivy , a scris într- o notă diplomatică că politica externă a Franței este un domeniu strict influențat de Mitterrand și nici o decizie nu poate fi luată fără consultarea el . Pentru el , voința sa este voința Franței , ceea ce îl face foarte gaullist . Dar la Mitterrand apare și o a doua moștenire, una constructivistă, atunci când urmărește ancorarea Germaniei la CEE și proiectul său confederativ. Cea de a doua moștenire trebuie înțeleasă în lumina preceptelor școlii de gândire a *geopoliticii critice*.

---

⁶⁹ Cf. V. Legrand, « Foreign Policy decision-making theories : some steps towards a more reflexive cognitive behavioralism » in *Studia Diplomatica*, vol. 52, numéros 1-2, 1999, pp. 65-86.

⁷⁰ David Crikemans, « Réhabilitation et rénovation en matière de pensée géopolitique » in *L'Espace Politique*, numéro 12, 2011 p. 4.

În afară de la școală de gândire în geopolitică cognitivă (*Cognitive Geopolitics*), dezvoltată de cercetările comportamentale ale soțiilor Sprout , o altă școală de gândire a apărut la sfârșitul anilor '80 și începutul anilor '90 .Ea poartă numele geopoliticii critice (*Critical Geopolitics*) . Ca și în cazul de preceptelor geopolitice cognitive, cele ale geopoliticii critice pot fi clasificate a) ontologic b) epistemologic , și c) metodologic. Din punct de vedere ontologic , mediul nu este văzută prin prisma percepțiilor decidentul. Din contra , se pune accentul pe rolul proceselor socio - culturale și politice care duc la construcția realității . Potrivit ipotezelor sale , geografie nu este un produs arbitrar al naturi , ea este rezultatul unei lupte între autoritățile concurente în jurul puterii de a organiza, ocupa și gestiona spațiu. Pentru oamenii de știință care fac parte din școala geopoliticii critice, tocmai această relație între geografie și putere , geo-putere (*geo-power*) se află în centrul de analizei lor . Epistemologic, spre deosebire de școală geopoliticii cognitive care se concentrează asupra factorilor de decizie la un singur actor, școala geopoliticii critice se concentrează pe rolul actorului colectiv. Din punct de vedere constructivist : „mediul este tratată ca o realitate inter- subiectivă” , chestiunea nefiind cum teritorialitatea influențează ci din contră cum agenția umană influențează teritorialitatea, prin impunerea unei ordini normative plecând de la multiple încercări de a construi o retorică dominantă⁷¹ .

O ilustrare a rolului agenției umane asupra teritorialității și apariția unei retorici dominante găsim în lucrările pentru Conferința de Securitate și Cooperare în Europa care se vor termina cu la de acorduri de la Helsinki în 1975, pe partea franceză , și mai ales Ministerul francez al Afacerilor Externe jucând un rol important cu această ocazie. După plecarea lui Charles de Gaulle , în ceea ce privește politica orientală, succesorii săi, Georges Pompidou și Valéry Giscard d'Estaing, vor opera o schimbare de paradigmă .Pentru acești președinții, politica orientală a devenit mai degrabă o îndatorile a actorilor colectivi, în cazul nostru, Quai d' Orsay, ajungând o sarcină pentru funcționarii și tehnocrații ce o vor promova prin intermediul negocierilor, rolul președintelui pierzând din importanța pe acest subiect . Spre deosebire de De Gaulle, pentru Pompidou și Giscard d' Estaing , politica orientală nu a fost apanajul președintelui, ea a fost domeniul specialiștilor de la Quai d' Orsay, iar activitatea diplomației franceze până la semnarea Acordului de la Helsinki CSCE aparține grilei de lectură a școlii geopoliticii critice prin rolul acordat actorului colectiv (echipele de diplomați și negociatori ai procesului), influența factorului uman în construcția de

---

⁷¹ *Ibidem*, pp. 4-6.

teritorialității (problema recunoașterii frontirelor după ce de-al Doilea Război Mondial), dar și prin rolul proceselor socio – culturale. .

De fapt, între 1989-1991 François Mitterrand a fost căutat ceva similar cu Acordurile de la Helsinki din 1975. Altfel spus , el a căutat o recunoaștere a granițelor Europei Central-Orientale, o creșterea a schimburilor comerciale între Est și Vest și promovarea și învățarea principiilor europene de către aceste noi state abia ieșite din comunism. Dar aici apare cea de-a doua eroare a lui Mitterrand, prima fiind legată de percepția greșită pe care o are față de Europa Central-Orientală și adevăratele aspirații ale acesteia. A doua eroare a lui Mitterrand e legată de faptul că el dorește îndeplinirea unor obiective ce țin de școala geopolitici critice, dar utilizează mijloace gaulliste, ce țin de școala geopolitici cognitive.

Într-adevăr , François Mitterrand se străduiește să folosească metodele unui model de gaullist pentru planul său de confederație, care ține mai degrabă de o negociere a teritorialității și de o impunere a unei retori dominante.

Concluzii generale

Trebuie spus însă că François Mitterrand a fost un mare președinte francez și un lider european vizionar , nu în ciuda trăsăturile sale de caracter, ci tocmai datorită lor. Cazul lui François Mitterrand este ilustrarea acelu blestem al celor care înțeleg totul înainte altora și sunt întotdeauna înțeleși greșit de contemporani.

De la sfârșitul celui de al doilea război mondial, parteneriatul franco- german a fost piatra de temelie pe care Europa a putut să înceapă reconstrucția sa politică și economică . A fost nevoie de două războaie mondiale și trei invaziile ale Franței pentru ca aceste două națiuni rivale din Evul Mediu să decid să pună capăt conflictelor lor și să înceapă să lucreze împreună pentru a construi Europă unită . La început parteneriatul între cele două țări era destul de echilibrat. Pe de o parte , Franța, s-au bucurat de un prestigiu moral , politic și

diplomatic . Aceasta era considerată o putere câștigătoare a celui de -al doilea război mondial , s-a bucurat de un loc permanent în Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, iar din anii '60, datorită Charles de Gaulle, ea a aparținut clubului puterilor nucleare . Pe de altă parte , Republica Federală Germania nu au avut beneficii diplomatice ale Franței , dar cu toate acestea, ea deținea o mare putere economică . Din cauza diviziunii poporului german în două țări de-o parte și de alta a Cortinei de Fier, în mod inevitabil, atenția și interesul liderilor de la Bonn s-a concentrat spre Europa Centrală și de Est. Treptat, datorită miracolului economic, Germania de Vest a început să câștige încredere pe scena internațională. Datorită faptului că Franța a ieșit din structurile militare ale NATO americanii vor găsi în Germania de Vest, partenerul pe probleme de securitate care și-ar fi dorit ca Franța să fie, de asemenea în Comunitatea Economică Europeană , rolul Bonn devenind din ce în ce mai consolidat.

În ceea ce privește Europa Centrală și de Est, politica orientală a cancelarului Willy Brandt a întruchipat această nouă încredere pe care Republica Federală Germania a început să o manifeste . Scopul acestei politici orientale a fost acela de a consolida legăturile cu țările din regiune și să se pregătească într-un fel sau altul un climat favorabil pentru reunificarea Germaniei . Procesul de consolidare a prezenței Germaniei de Vest a fost secondat de o puternică implantare economică a acesteia. Dacă la începutul anilor '70, influența franceză a fost rivalizată cu cea a Germaniei, la sfârșitul anilor '80 cea franceză a fost de-a dreptul înlocuită de cea germană. În ciuda faptului că au fost parteneri în construcția europeană în Occident, în partea de est a continentului , Franța și Germania de Vest au rămas rivali.

Așa cum am discutat în primul capitol , această regiune de Europă Central-Orientală este dificil de a fi definită din punct de vedere geografic , pentru că este mai degrabă un concept identitar și cultural , care reprezintă o problemă fundamentală atât pentru politica externă franceză cât și pentru cea germană . De asemenea, în primul capitol , am arătat modul în care Europa Centrală și de Est a devenit o hartă mentală geografică pentru Franța . Dar, din păcate pentru ambițiile sale , Franța nu a mai reușit să se impună punct de vedere economic în Europa Centrală și de Est . Pentru a descrie încercările sale de amplasare a activităților în această regiune, istoricul Georges - Henri Soutou folosește termenul de „imperialism al celor săraci”. Incapacitatea franceză de a prevala economic în această regiune a dus mereu la fragilizarea strategiilor sale diplomatice .

Așa cum am arătat în capitolul al doilea, Europa Centrală de Est este o hartă mentală geografică pentru Germania . Dar, dacă în cazul diplomației franceze este legată de urmărirea obiectivelor sale de mediu, față de diplomația germană a urmărit întotdeauna obiectivele sale posesiune, atât economice cât și teritoriale .

Doar cu succesul diplomatic al lui Willy Brandt , Germania de Vest își va regăsi încredere pentru a-și consolida prezența politică și economică într-un mod activ în Europa Centrală și de Est. După venirea la putere a lui François Mitterrand , și legăturile dintre Franța și această regiune au fost slabe. Interesul primul președinte socialist al celei de-a Cincea Republicii pentru această regiune a fost relativ scăzut. Deși de stânga, sentimentele sale față de liderii comuniști de Est Europa Centrală de nu sunt în măsură să se uite la ei cu simpatie, ci dimpotrivă . El, atât președintele și om de litere, un filosof, ce avea el în comun cu comuniștii de dincolo de Cortina de Fier ? Interesul lui Mitterrand pentru regiunea Europei Central-Orientale vine odată cu reunificarea Germaniei și prăbușirea comunismului. Dintr-o dată această regiune redevine o hartă mentală pentru politica externă franceză.

În acel moment, presa franceză nu a ezitat să schițeze viitor sumbru, ziarele atrăgând atenția că reunificarea va aduce o inversare de roluri. La 5 martie 1990, într-un articol publicat de *Le Point* , Pierre Lellouche atrăgea atenția că Franța e pe cale să fie redusă la un rol secundar în raport cu o nouă Germanie⁷². La rândul său, jurnalistul André Chambrud întărește teza lui Lellouche și pictează un viitor sumbru pentru puterea franceză care urmează să devină putere secundară în comparație cu cea germană⁷³. François Mitterrand , ce putea el să facă în aceste condiții ? Să se opună reunificării ar fi însemnat să se opună mersului istoriei. Pentru că nu putea risca abandonarea parteneriatului franco-german el trebuie să asigure o modalitate definitivă de integrare europeană prin intermediul Germaniei. Și pentru a atinge acest obiectiv, Mitterrand propune un mare schimb cancelarului Helmut Kohl. Franța va recunoaște și va sprijini reunificarea, dar pe de altă parte, cancelarul trebuie să demonstreze angajamentul său față de procesul de aprofundare a integrării europene. Și singura modalitate de a face acest lucru era de a începe procedurile pentru realizarea Uniunii Economice și Monetare, scopul final fiind adoptarea monedei unice, euro, ceea ce pentru Germania ar însemnat renunțarea la arma ei cea mai valoroasă, marca germană. Dar pentru Mitterrand nu

---

⁷² Marie Nöelle Brand Crémieux, *Les Français face à la réunification allemande: automne 1989 - automne 1990*, Editions L'Harmattan, 2004, p. 242.

⁷³ *Ibidem*, p. 243.

era de ajuns. Ancorarea Germaniei de Vest era doar prima parte a strategiei sale. A doua componentă este legată de Europa Centrală de Est și rolul său într-un mare proiect de confederație pan europeană. Confederația propusă părea să fi raspunsul pentru destabilizarea regiunii, și pentru a evita conflictele naționaliste ce credea el că stau să izbucnească. Printr-o confederație, președintele francez credea că va ajunge la o soluție, mai ales că această propunere are mai multe avantaje. În primul rând, reunificarea Germaniei poate fi încadrată într-o construcție paneuropeană. În al doilea rând, ea devine un fel de sala de așteptare pentru țările din Europa de Est care visează prematur să se alăture Comunității Europene. În plus, aceste țări vor învăța valorile europene și democratice necesare înainte de orice lărgire a Comunității. Astfel, el se angajează într-o diplomatie personală, concentrându-se pe întâlniri bilaterale cu șefii de stat din regiune și bazându-se doar pe o celulă diplomatică profesionistă, dar care din păcate, nu cunoaște realitățile, doleanțele și aspirațiile țărilor est-europene.

Teoretic, planul lui Mitterrand de a oferi acestor țări est-europene un cadru instituțional de carantină era o idee bună. Dar, în realitate, proiectul său era scris într-un mod confuz incomplet, crescând în cele din urmă animozitate față de el, atât din partea americanilor, dar și a conducătorilor din Europa de Est, mai degrabă atașați valorilor euro-atlantice.

În plus, pentru a realiza obiectivele pe care el dorește, el continuă să folosească metode eronate. Modelul său gaullist de promovare a confederației este unul din motivele pentru care nu va duce la finalizarea proiectului. Negocierile ar fi trebuit făcute de către diplomații de carieră, fără presiune și încercându-se să se înțeleagă mai bine și perspectiva est-europeană. Cu toate acestea, prin această abordare realistă - constructivistă, François Mitterrand nu reușește să atingă obiectivele legate de Europa Centrală de Est. Ironia este că țările est-europene vor adera la aceste principii și valori, în funcție de ritmul lor propriu, unele mai repede decât altele, pe drumul sinuos al negocierilor de aderare la Uniunea Europeană.

